

Ábrahám megkísértése

ניסת אברהם

Rozványi Dávid regénye

Lacinak, aki egyszerre hordozza Dávid csillagát és Krisztus keresztjét.

Előszó

Megkértem Lacit, aki sokat segített a regény megírásában, írjon ajánlót ehhez a regényhez:

Ajánlom azok emlékének, akiknek kioltotta életét az oktalán gyűlölet; azoknak, akik túlélve a borzalmakat új életet kezdtek, bárhol a világon; azoknak, akik visszatértek oda, ahol az egész történet kezdődött, ahová fizikai és szellemi gyökereik kötik őket, legyenek hívők vagy vallástalanok.

Израел népe él! – עם ישראל חי

„Laci”

Én ehhez csak ennyit tehetek hozzá:

És ajánlom ezt a regényt azoknak, akik lelkiismeretük vagy krisztusi hitük alapján képesek voltak nemet mondani a gyűlöletnek, jutalmuk, ha nem is ebben a világban, de nem maradhat el!

Tudom, ez a regény keveseknek fog tetszeni: lesznek, akik antiszemitizmussal vádolnak meg, hiszen a regény náci főszereplője nem a hollywoodi filmek örült alakja, hanem intelligens, néha talán szimpatikus alak – de a náciizmusban nem pont az volt a sátáni, hogy hétköznapi embereket volt képes a szolgálatába állítani?

Másoknak nem fog tetszeni, hogy a regény Izraelben játszódik, hogy nem térek ki mélyebben a palesztin-izraeli konfliktusra, ez azonban szétfeszítette volna a regény ívét, ezzel a kérdéssel már más írásomban foglalkoztam.

Megint mások talán azzal fognak megvádolni, hogy az egyik szereplő életútja nem a tipikus háború utáni magyarországi zsidó sors, így meghamisítom a '45 utáni történelmet – ez nem állt szándékomban. Egy életutat mutatok csak be, nem akarom azt állítani, hogy mindenki így gondolkozott és élt volna, de volt ilyen is.

Holokauszt regény lenne? Bizonyos értelemben igen, hisz részben a holokausztról és annak feldolgozásáról szól (ebben illeszkedik a kisebbségi sorsot bemutató írásaimhoz). Zsidó regény lenne? Bizonyos értelemben igen, hisz a szereplői javarészt izraeli és magyar zsidók. Mégis, remélem, hogy a holokauszt és a hatvanas évek végi Izrael bemutatásával sikerül egy egyetemes kérdésre választ keresnem: *szabad-e akár a legnemesebb indokokból is ellentmondanunk a lelkiismeretünknek és fejet hajtani a Gonosznak?* Mert nem igaz, hogy 1945 májusában legyőztük a Gonoszt. Nem, a Gonosz bennünk lakik, és minden korban megjelenik, nem lehet lezárni az emberiség történetében ezt a fejezetet. Minden korban újra és újra nemet kell mondani neki.

És azt hiszem, ez a kérdés egyformán fontos mindenkinek, akármilyen hitet is vall, akármelyik nyelvet is beszéli, akármelyik földet is vallja hazájának.

1. Egy idegen Izraelben

Izrael felett mindig kék az ég, gondolta a férfi, amikor kilépett a repülőtérrel. Bármilyen rémtörténeteket is hallott az itteni vámvizsgálatról, szerencsésen túlesett rajta: bár alaposan átnézték az útlevelét, hiszen Eichmann pere óta minden argentin gyanús volt, de a kamerádok jó munkát végeztek, a papírai kifogástalanok voltak. Végül tisztelegtek és jó nyaralást kívántak.

Nem bízta el magát, tudta, hogy követhetik, ezért tervei szerint pár napot valóban turistáskodással akart tölteni: megnézi az emlékhelyeket, a nemrég visszafoglalt Jeruzsálemet, talán még a kibucokat is. Megkísértette a gondolat, hogy a Siratófalnál ő is imádkozzon, hiszen anno az SS-ben egész jól megtanult héberül, de aztán elhessegette. Ő német, és németként kell végrehajtania a küldetését, nem alacsonyodhat le annyira, hogy zsidóként viselkedjen. Neki most kell megnyernie a '45-ben elvesztett harcot.

Élete utolsó öt szabadon töltött napján bejárta az országot. Az idegenvezető büszkén mutogatta neki a fiatal zsidó állam minden eredményét: az új városokat, a virágzó sivatagot, a szent helyeket. A férfi először arra gondolt, hogy a berlini olimpián is ugyanígy vezették körbe a külföldieket, ugyanezzel a büszkeséggel. Propagandisztikus szövegek, de, ismerte el magában, Izrael ugyanolyan csodálatos fejlődésen ment keresztül az elmúlt két évtizedben, mint Németország a Führer alatt. Még fegyveres katonából is ugyanennyit lehetett az utcákon látni, mint fiatalkorában a hazájában. Csak más szabású egyenruha és a horogkereszt helyett Dávid-csillag volt rajtuk.

Az utolsó nap a csoportjának nem volt kötött programja, végre hozzáláthatott a terve megvalósításához. Egy külvárosi temetőben sétálgatott, ahová a mandátumi idők¹ óta már nem temettek senkit sem. Amikor biztos volt benne, hogy senki sem látja, odalépett egy elhagyatott sírhoz és egy kis dobozkát rejtett el a kövek alatt.

Majd visszatért a városba, a Ben Yehuda²-n megivott egy kávét és elszívott egy szivart. Finom volt, össze sem lehetett hasonlítani azzal a pótválammal, amit fiatalkorában kapott az SS-ben. De a szivar furcsa módon élvezhetetlen volt. Talán mégis igaza volt a Führernek, melázott el, hogy be akarta tiltani a dohányzást.

Fizetett, fejedelmi borraalót adott, majd nekiindult a forgatagnak. Pár perc múlva megállt a rendőrkapitányság előtt, mély lélegzetet vett és belépett.

– Siegfried Walhall vagyok. Feladom magamat.

¹ Az I. Világháború és 1948, Izrael megalapítása között Palesztina brit mandátum volt.

² Tel Aviv elegáns része

2. Az izraeli férfi

Avraam³ csendben lépett be a lakásba. Alig érintve csókolta meg a feleségét. Szótlanul ment ki a konyhába és ahogy volt, melegítés nélkül látott neki a vacsorájának. Már majdnem végzett, mire Sarah kijött hozzá.

– Mit mondott az orvos?

– Semmit, csak a szokásos lózungokat. Hogy még bármi megtörténhet. De közben tudja, hogy nem. Csak idő kérdése – válaszolta a férfi.

– Nem tudnak ezek a doktorok semmit sem, csak játsszák az Istent. Hazudnak. Nem merik kimondani...

– Mit? Hogy a fiunk meg fog halni? Hogy nincs gyógyszer a betegségére? Ne is mondja ki! Minden nap órákig ott ülünk a kórházban az ágyánál, úgy néz ránk, mintha istenek lennénk, mert neki még a szülei mindenhatók. Folyton azt kérdezgeti, mikor jöhet haza, hogy ugye nemsokára úszkálhat a tengerben... Én meg hazudok neki. És tudom, ha a doki kimondaná, amit úgyis tudunk, nem lenne erőm tovább hazudni – fakadt ki a férfi.

– Nem tehetünk mást. Én délelőtt csinálom azt, amit te délután. Ott ülök és életet hazudok – válaszolta Sarah.

– A legszörnyűbb, hogy azt hiszi, hogy csak rajtam, az apján áll, hogy kórházban kell lennie. És nem érti, miért nem hozom haza.

– Öt éves. Neki még az apja mindenható.

– És tudod, mi a legszörnyűbb? – kérdezte Avraam. – Hogy én is így érzem. Hogy meg tudnám menteni, de nem tudom, mit kellene tennem. Éjszakánként azt álmodom, hogy egy lerombolt városban keresem a gyógyszert, feltúrom a romokat, megtalálom, de mire beérek a kórházba, már halott.

– Ne gyötrődj – próbálta megszimogatni az asszony a férje arcát, de ridegre sikerült a mozdulat. – Imádkozom, hogy meggyógyuljon... Vagy legalább ne szenvedjen sokat.

– Nincs isten. Vagy ha van, egy szadista zsarnok – a nő tudta, hogy feleslegesen ellenkezne a férfival, ezerszer próbálta meggyőzni arról, amit maga sem hitt a szíve mélyén, hogy Isten jó. Inkább másra terelte a szót:

– David keresett. Azt mondta, holnap nyolcra menj be az irodájába.

– Mit akart?

– Nem tudom, csak annyit mondott, hogy bizalmas.

– Majd holnap megtudom. Pihenjünk.

De ez az éjszaka is álomtalanul telt...

³ az Ábrahám ivrit (izraeli héber) megfelelője

3. Egy bizalmas beszélgetés

David gondosan becsukta az ajtót, mielőtt beszélni kezdett volna.

– Avraam, amit most mondok, a legszigorúbban titkos.

– Azt hittem, Izraelben nem ismerjük ezt a szót... – vont a vállát.

A főnöke egy pillanatig értetlenül nézett rá, majd megrázta a fejét:

– Most ne humorizálj. Komoly az ügy. Siegfried Walhall tegnap jelentkezett a tel aviv-i rendőrkapitányságon.

– Walhall? Mengele⁴ szárnysegédje? – esett le Avraam álla. – Azt hittem, hogy a Moszad⁵ még nem akadt a nyomára.

– Nem is. Argentín útlevelemmel, turistavízummal jött ide, körbenézett, aztán feladta magát. Most aztán főhet a fejünk, hogy mit kezdjünk vele. Úgy döntöttem, te leszel a kihallgató tisztje – közölte vele a főnöke.

– Miért pont én?

– Mert te szefárd⁶ vagy, nem európai. Téged senki sem vádolhat részrehajlással, hogy egy bosszúszomjas bibsi vagy. Hallgasd ki, tudj meg mindent, amit lehet, de a legnagyobb titokban. Aztán majd eldöntjük, hogy mi legyen. Nem akarunk még egy Eichmann⁷-ügyet.

– Nem értelek. Mi volt a baj Eichmannal? Mesteri módon idehoztuk, a perben pedig minden napvilágra került. A világ végre értesült arról, hogy mit csináltak velünk a németek – ellenkezett Avraam.

– Éppen ez az! Addig mi voltunk a szupermenek, akik '48-ban a semmiből létrehoztunk egy országot, aztán '56-ban hülyére vertük az arabokat. Aztán a világ tudomására hoztuk, hogy mi sem vagyunk legyőzhetetlenek, a németek minden ellenállás nélkül több millió legyilkolhattak közülünk. Azóta minden arab diktátor arról álmodozik, hogy ez neki is sikerülni fog – sorolta David.

– De '67-ben újra győztünk.

– Ezzel helyre is billentettük az egyensúlyt. Épp ezért nem akarunk egy újabb Eichmann-pert. Inkább legyünk szupermenek, nagy „I” betűvel a pizsamánkon, mintsem áldozatok. Amíg tartanak tőlünk, nem kell félnünk. Nézd! – mutatott az íróasztala mellett álló földgömbre. – Egész Izraelt el tudnám

⁴ Josef Mengele (1911-1979) német SS-tiszt, az auschwitzi koncentrációs tábor orvosa. A foglyokon végzett embertelen, brutális kísérleteivel vált hírhedtté, sohasem állították bíróság elé.

⁵ az izraeli titkosszolgálat

⁶ Észak-Afrikából származó zsidó

⁷ Adolf Eichmann (1906-1962) részt vett a koncentrációs táborok megszervezésében és a zsidók deportálásában. A háború után Argentínába menekült, ahonnan 1960-ban a Moszad elrabolta és 1961-ben bíróság elé állították, majd kivégezték. A világ nagy része a perből értesült a holokausztról.

takarni a hüvelykujjammal, de a két tenyerem se lenne elég ahhoz, hogy az összes olyan országot elfedjem, akik eltörölnének minket a föld színéről. Ne adjunk nekik muníciót.

– David, mindenképpen én kellek neked? Tudod, most Sarahhal nehéz időszakot élünk át, nem szeretném magára hagyni...

– Ichak⁸? Nagyon sajnálom. Mondanak valamit az orvosok? – kérdezett vissza David.

– Nem. Még hazudni sem tudnak semmit – rázta a fejét keserűen Avraam.

– Nézd... Nem árt, ha kicsit mással foglalkozol. Segíteni fog. Megkapod a dossziékat, aztán vasárnap kezdheted a kihallgatást.

– Szóval, mindenképpen én kapom meg ezt a náci?

– Igen. De nagyon vigyázz. Valami van a háttérben, amire még nem tudtam rájönni.

– Egy náci feladja magát Izraelben, ahol tudja, hogy ki fogják végezni. Mi jöhet még?

David aznap reggel először mosolyodott el:

– Kapaszkodj meg. Walhall azt kérte, hogy te foglalkozz vele.

Aznap Avraam késő estig olvasta a dossziékat. Ha lett volna hite, hálát adott volna az Örökkévalónak, hogy ő és ősei nem kerültek Walhall kezei közé. Egyre jobban nyomasztotta a feladat nagysága, de felébredt benne a vadászösztön is: ezt a gyilkost neki kell levadásznia, bebizonyítania, hogy mit tett, megtörnie, megaláznia. Bosszút állnia zsidók millióiért. És a végén ott akar lenni a kivégzésén.

Már éjszaka volt, mire hazatért.

– Ma nem voltál Ichaknál – Sarah hangjában nem volt vád, csak egyszerű ténymegállapítás.

– Nem. Davidtól különleges megbízatást kaptam. Néhány hétig tart. Fontos. Kérlek, legyetek türelmesek.

– Néhány hét. El akartam mondani. Ma, amikor kijöttem Ichaktól, a folyosón elkaptam az orvost – mesélte rezignáltan az asszony.

– És? Mondott valamit? – kérdezte a férfi.

– Igen. Letámadtam, hogy valljon színt. Ichaknak csak hetei vannak hátra. Nem tudom, mi az a fontos munka, amit David rád bízott, de választanod kell: vagy az, vagy a fiaddal töltöd az utolsó napjait.

Sarah ismerte a férjét; tudta, minden további szó felesleges. Ha valóban olyan fontos a munkája, akkor azt fogja választani és akkor valóban érdemes. De a szíve mélyén reménykedett benne, hogy Avraam ez egyszer a szívére és nem az eszére fog hallgatni.

⁸ az Izsák ivrit megfelelője

4. Az első lépések

– David, azt hiszem, visszamondom ezt a munkát. Nem tudom megcsinálni.

– Miért? – nézett fel David az íróasztal mögül. – Ichak?

– Igen. Most jön a neheze. Nem akarom, hogy Sarah egyedül maradjon.

– Nézd, normál esetben megérteném. De ez nem normális eset – válaszolt David.

– Mi normális ebben az országban? Ahogy mondani szoktuk, a legrégebbi zsidó vicc a Biblia, a legújabb pedig Izrael. Itt semmi sem normális, semmi sem működik, ez a Walhall-ügy mitől lenne más? '48 óta mindent elcsesztünk, amit csak lehetett, sőt azt is, amit nem, mégis itt vagyunk. Nekem a családom fontosabb, mint a történelmi ügyek.

– Avraam, itt sokkal többről van szó. Eichmann óta ez a legnagyobb hal, ami a horgunkra akadt. Csak úgy besétál az ajtón. Az első, akit felelősségre tudnánk vonni a haláltáborokban végzett orvosi kísérletekért, de alig van valami a kezünkben. A kísérletek jegyzőkönyveit a szövetségesek lenyúlták, hátha van benne valami használható. Tanúk nem nagyon maradtak, jobb esetben is hónapokba telne összegyűjteni őket, ha egyáltalán sikerülne; a többségük a vasfüggönyön túl maradt és a szovjetek '67, a hatnapos háború óta nem túl együttműködők. Csak egy őszinte beismerő vallomás segíthetne, ehhez viszont te kellesz.

– Miért pont én? – kérdezett vissza Avraam.

– Mert téged kért. Nézd, normál esetben lelőném mint egy kutyát, de ahogy mondtad, itt semmi sem normális. Szükségünk van az együttműködésére. És az idő sürget. Az argentinok benyújtották a kiadatási kérelmet. Közokirat hamisítás miatt – nevetett fel az öreg. – Képzeld el ezt a blamát! Feladja magát nekünk, erre mi még egy vádiratot sem tudunk összeállítani és elengedjük.

El kell vállalnod. Nem mondom, hogy te vagy a legjobb emberem, de te vagy a legjobb erre a munkára.

– El kell vállalnom... – ismételte Avraam.

– És még valami. Te szefárd vagy ahogy mondtam, tehát pártatlan. De a feleséged, ha jól tudom, soá⁹-túlélő.

– Igen, Magyarországról alijázott¹⁰. Az anyja és a nagymamája ott halt meg.

– Akkor tedd meg értük. Tudom, nagyon nagy a teher. A fiad kórházban, a feleséged egyedül és még ez az ügy is. De mi zsidók az igazságban hiszünk, ezért érdemes áldozatot vállalni. És nap végén lemegyek az irodádba, és ha meglátom, hogy túlórázni próbálsz és nem a fiaddal vagy a feleségeddel vagy, személyesen rugdoslak ki a hivatalból! – szólt rá David.

⁹ héberül veszedelem, csapás, a holokauszt szinonimájaként használatos

¹⁰ alíja: Izraelbe történő bevándorlás (tágabb értelemben: felmenni Izraelbe, nem csupán földrajzi helyváltotást, hanem szellemi / lelki felemelkedést is jelent.)

– Köszönöm – mosolyodott el Avraam. – Vállalom. És ígérem, az övé lesz a második kivégzés Izraelben.

– Azért ne bízd el magad. Ő azzal fog védekezni, hogy mindent csak parancsra tett és a tudományt szolgálta. Holnap estére kérek egy feljegyzést arról, hogy miket akarunk rábizonyítani és holnapután kezdheted is a vallatást. Látom, szagot fogtál. De ne felejtsd el: mindennek jogszerűnek kell lennie. Senki se vádolhasson minket azzal, hogy csak bosszút álltunk.

5. Az első összezapás

Négy fal, egy asztal, akták, két szék, egy magnetofon. Avraam lélekben megpróbált felkészülni a sátánnal való találkozásra. Hosszú ideig a csendet csak a légyümmögés zavarta meg, aztán kulcs-csörgés, léptek – és a sátán ott is állt előtte.

Nem olyan volt, mint amilyennek képzelte: kedves, jótartású, intelligens öregúr, aki illedelmesen várta, míg megszólítják.

– Herr Walhall, a kihallgatását megkezdjük. Kérem, egyenesen válaszoljon a kérdéseimre, de figyelmeztetnem kell, hogy mindent felhasználhatunk a tárgyalásán.

Az öregúr nem jött zavarba, elbűvölő mosollyal nézett a kihallgatója szemébe.

– Kedves, Avraam, ha megengedi, hogy így szólítsam, mint idősebb hadd javasoljam a tegeződést. Sok időt fogunk együtt tölteni, egyszerűbb lesz így. És kérem, szólítson Siegfriednek, vagy, ha jobban tetszik, Sigmundnak.

– Sigmundnak? – csodálkozott el Avraam.

– Ha jól tudom, az a szokás, hogy ha valaki alijázik, ha jól tudom, így mondják, ha valaki bevándorol Izraelbe, egy héber nevet választ magának. Márpedig előreláthatólag, már nem fogom elhagyni Izraelt, a Siegfried pedig nem igazán héber név. A Sigmund jobban megtenné – kuncogott az öreg.

– Herr Walhall, ha kérem, maradjunk a hivatalos formáknál – próbálta meg Avraam leplezni az undorát. – Először is, ismertetem önnel a témaköröket, amikből idővel összeállhatnak a vádpontok.

– Parancsoljon, kérem – helyezkedett el az öreg náci.

Avraam kinyitotta a dossziékat.

– Az első vádpont, hogy tagja volt az SS-nek, amely a nürnbergi bíróság döntése alapján bűnszövetkezetnek minősül, így a kollektív bűnösség alapján ön felelősségre vonható. A második pont, hogy részt vett az Endlösungban, azaz végső megoldásnak nevezett összeesküvésben, melynek célja a zsidóság teljes megsemmisítése volt. A harmadik: a törvénytelenül elkobzott zsidó javakból való részesedés. A negyedik: orvosi kísérletek végzése. Az ötödik: hamis személyazonossággal elmenekült a felelősségre vonás elől.

– Ennyi? – kérdezte csalódottan Walhall.

– Igen. Egyenlőre.

– Gondolom, az elkövetkező hetekben bővel lesz időnk átbeszélni az egyes témákat, de röviden reagálnék rájuk – kezdte Walhall, majd folytatta:

A náci pártba és az SS-be 1943-ban léptem be, Joseph Mengele javaslatára, azonban harci cselekményekben nem vettem részt. Igaz, tiszti rangot kaptam, de gyakorlatilag csak tudományos munkát végeztem a koncentrációs táborokban. A vádpontot a fenti kiegészítésekkel elismerem, igen, valóban az SS tagja voltam, de nem követtem el háborús bűncselekményeket.

– Részt vett a végső megoldás előkészítésében?

– Nem. A végső megoldás kereteit 1942. január 20-án, a Wannsee-i konferencián határozták meg, amikor sem az SS-nek, sem a náci pártnak nem voltam a tagja. Sem a népirtás előkészítésében, sem a végrehajtásában nem működtem közre. Elismerem, hogy tudtam róla, de hangsúlyozom, hogy tevékenyen nem vettem részt benne – válaszolta Walhall.

– De hiszen ön egy koncentrációs táborban szolgált!

– Valóban, de az ottani munkán kifejezetten és szigorúan tudományos célú volt – mosolygott rendíthetetlenül az öregúr. Avraam szívesen válaszolt volna, de inkább áttért a következő kérdésre:

– Részesült az elkobzott zsidó javakból?

– Ugyan, kérem, ez komolytalan vád! Amikor a foglyok megérkeztek a koncentrációs táborba, már semmijük sem volt, az SS már korábban kifosztotta őket mindenből. Elismerem, hogy az SS-t és a koncentrációs táborokat részben az elkobzott zsidó javakból finanszírozták, de ez engem nem érdekelt. Rendszeresen megkaptam a zsoldomat, abból és a természetbeni juttatásokból meg tudtam élni. Lehetséges, hogy a zsoldom közvetetten az elkobzott zsidó javakból is származott, de hangsúlyozom, hogy erről nem volt tudomásom, tehát a jóhiszeműségemhez nem férhet kétség.

– Végzett ön orvosi kísérleteket a koncentrációs táborokban?

– Természetesen, ezt sem tagadom – ismerte el az öreg.

– De ezek nem valódi tudományos kísérletek voltak, hanem kínzások!

– Ugyan kérem, ez minősítés. Háborús időket éltünk, nem tudtunk olyan körülményeket biztosítani, mint a békés időkben, de ezeknek a kísérletek volt értelmük, tagadom, hogy csak kínozni akartuk volna a foglyokat. Rengeteg tudományos eredményt értünk el, amiket később mind a szovjet, mind az amerikai oldalon hasznosítottak. Vegye kérem azt is számításba, hogy azzal, hogy a foglyok közül kiválasztottunk bizonyos személyeket, azzal a túlélésre is esélyt adtunk nekik.

– A többségük meghalt az embertelen kísérletekben.

– Valóban, de ismételten hangsúlyozom, hogy a koncentrációs táborban mindenképpen ez lett volna a sorsuk. A haláluk azonban értelmet nyert, hiszen a tudományos haladást szolgálta. Látom, nem ért ezzel egyet – nézett Avrram szemébe –, de higgye el, ha alkalmat nyújt rá, be fogom bizonyítani az igazamat.

Végül, elismerem, hogy elmenekültem, de mindenki ezt tette volna a helyemben. 1945 után utólag hozott törvények alapján ítékeztek Nürnbergben, nem számíthattam jogszerű eljárásra. De amint látja, önként jelentkeztem önöknél, hogy számot adjak a tetteimről.

– Hajlandó beszámolni arról, hogyan menekült el és hogyan bujkált? – folytatta a kikérdezést Avraam.

– Természetesen nem. Nem fogom feladni a bajtársaimat. A magam nevében jelentkeztem, a lelkiismeretem parancsára. Gondolom, ön is megvetette azokat a hitsorsosait, akiket a háború alatt elfogtak és feladták a segítőiket.

– Ezzel bizonyíthatná az együttműködési szándékát, amit az ítélethozatal során figyelembe vennének.

– Ugyan, kérem! – legyintett Walhall. – Ön is tudja, hogy ha bebizonyosodik mindaz, amivel vádolnak, csak egyetlen ítéletet hozhatnak: halál. Ezen mit lehetne enyhíteni? És elismerem, Izrael csodálatos ország, de nem fogom feladni a kameradajimat azért, hogy a halál helyett egy izraeli börtöncella komfortját élvezzem.

6. Egy férfi és a halál

– Avraam, mire jutottál első menetben? – kérdezte David.

– Semmi, csak a szokásos. Ő teljesen ártatlan, tudott a végső megoldásról, de nem vett benne részt, csak tudományos kutatást végzett.

– Hm, ez is valami – gondolkodott el David. – Legalább nem tagadja le. Ha mégis nyilvános tárgyalás lesz, akkor a népirtás tényével nem kell bajlódunk.

– Nem tudom, én nem javasolnám a nyilvános tárgyalást. Valami nagyon zavar engem – gondolkodott el Avraam.

– Mi?

– Nem látok át rajta. Idejön, feladja magát, tudja, hogy jó esetben kivégzik. Valahol még becsülöm is, hogy mosolyogva tud szembenézni a halállal. Nem értem mit akar, és ez óvatossá tesz.

– Talán egy nyilvános tárgyalást akar? Hogy az egész világ előtt letagadja a népirtást?

– Nem hiszem. Akkor azt is tagadta volna, hogy tudott róla – válaszolta Avraam. – Valami van a háttérben, de nem tudok rájönni. Addig tartsuk titokban.

– Te mondtad, hogy az izraeli kiadású héber szótárban nem szerepel ez a szó... De indulj haza, menj be a fiadhoz. Van valami hír róla?

– Elhatároztam, hogy ma kikérdezem az orvost. Végére is, ez a hivatásom. Hogy kiszedjem az emberekből a titkaikat... – vont a vállát Avraam.

Egész este ott ült a fia mellett és mesekönyveket olvasott neki. Ichak csillogó, tágra nyílt szemmel hallgatta, miközben Avraam azon gondolkodott, hogy Izraelben miért nem tudnak jó mesekönyveket kiadni. Mindegyik arról szól, hogy milyen csodálatos ez az ország, hogy a zsidó lélek sehol máshol nem lehet boldog, csak itt: Erecben¹¹. Mégis mindenki megveszi ezeket a könyveket, mégis ezen nőnek fel a gyerekek, ezen a banális igazságon. Mint az ifjú szerelmesek, akik egész nap azt mondatják a másiknak, hogy szeretik és milyen csodálatos, mégsem unják meg. Izrael: a legöregebb és a legfiatalabb ország a világon.

És ezen nőnek fel a gyerekek... Felnőnek? Nézett a fiára. Ő már nem. Halálraítélt. Arról kellene vele beszélnie, hogy ne féljenek a haláltól, mert... Miért is? Hiszen nem hisz Istenben, nem hiszi, hogy bármi is lesz ez után az élet után, akkor miért ne féljen a fia attól, hogy ez a létezés hamarosan véget ér? Sarahnak jobb. Ő hisz.

De hogyan lehet hinni egy olyan Istenben, aki hagyja, hogy ez a gyermek elsorvadjon a kezei között? Egy darab lélegző hús. Ha nem lenne infúzióra kötve, fel tudná kapni, táncolhatna vele, elmehetnének fürödni a tengerbe... De ez a lélegző hús hamarosan egy kihűlt tetem lesz.

Eszébe jutott Walhall. Ő is ilyen gyerekeket ölt meg. Az ő áldozatai is így feküdtek egy ágyon, mint most Ichak. Meg kell ölnie azt az embert. Nem bosszúból, hanem igazságból. Hogy bűnhődjön az összes gyermek haláláért.

Éjjel volt már, amikor a nővér finoman jelezte, hogy haza kellene indulnia... Szerencséje volt, az orvosa ügyeletes volt. Amikor letámadta, már nem finomította az igazságot.

Néhány hét. Jobb esetben egy hónap. Nem több.

Hazafele menet úgy érezte, nem bír Sarah szemébe nézni. Betért egy kocsmába és leitta magát. Nem emlékezett semmire sem, csak arra, hogy valahogy hazakeveredett. Az utcán csodálkozva néztek rá: Izraelben nem szokták részegre inni magukat. Senki nem tudja, mit hoz a pillanat, mindig mindenkinek józannak kell lennie, hisz bármikor megindulhat a nagy támadás, amiben az arabok újra megpróbálkoznak azzal, ami Hitlernek anno nem sikerült. Mikor végre hazatért, Sarah levetkőztette, megfüröszttette és lefektette.

És semmit sem kérdezett.

7. Megszólítás

– Nos, Herr Walhall, kezdhetjük?

– Természetesen, de ragaszkodik ehhez a szertartásos megszólításhoz? Jobban örülnék, ha egyszerűen Siegfriednek szólítana.

– Maradjunk inkább az előző formánál – ellenkezett Avraam.

¹¹ a „föld”, azaz Izrael földje

- Értem én... Egy tisztességes zsidó nem barátkozhat össze egy magamfajta öreg náccal.
- Jól látja – bólintott Avraam.
- Pedig, ha meg akar érteni, akkor nem ártana, kicsit közelebb kerülnünk egymáshoz.
- Nekem nem az a feladatom, hogy megértsem, hanem az, hogy elítéljem.
- És felakasszanak? – mosolygott rá az öregúr.
- Igen. Ha rajtam múlik.
- Nem, maga ennél többet akar. Maga nem az a szokványos náccivadász, aki felhúzna az első fára. Nem, maga a szíve mélyén többet akar: megérteni, hogy ez hogy volt lehetséges. Hogyan fordulhatott elő, hogy a világ legcivilizáltabb népe megkísérelje kiirtani a világ másik legcivilizáltabb népét – érvelt Walhall.
- Miért akarnám ezt?
- Mert tudja az igazságot. Nem tudnak mindenkit megölni, aki részt vett ebben vagy képes lenne rá. Ha nem értik meg, hogyan lehetett, hogy mintapolgárok, példás családapák reggeli után egyenruhát öltöttek, napközben zsidókat és más Untermensch¹²-eket irtsanak, aztán este odaüljenek a gyerekeik ágyához és esti mesét olvassanak nekik. Erővel, kivégzésekkel nem lehet elfojtani egy eszmét. Ahhoz meg kell érteni. Amíg Hollywood csak limonádékat ont erről a korszakról, addig nem kell félnünk: a nemzetiszocialista eszme élni fog. Egy eszmét csak akkor lehet elfojtani, ha megértik.
- És ez miért jó magának? – kérdezte a kihallgató.
- Talán öreg vagyok és szentimentális. Talán szeretnék egyszer valakivel őszintén beszélni, mielőtt meghalnék.
- Miért nem beszélte meg inkább a barátaival ott Argentínában?
- Mert mindannyian vagy félnek, vagy fanatikusok – legyintett Walhall. – Amióta Eichmannt elrabolták az embereik, azóta mindenki fél egy szót is ejteni a múlttól. A fanatikusokban pedig nincs semmi kétség, semmi kérdés. És nem lehet olyan valakivel beszélgetni, aki az összes választ előre ismeri. Én tudós vagyok, hiszem, hogy a világot a kérdések viszik előre, nem a válaszok. A válaszok változnak, ahogy a tudomány fejlődik, de a kérdések, a kétségek örökök.
- Szóval – nézett Avraam szemébe. – Meg akarja érteni, hogy hogyan gondolkodott egy átlag náci? Vagy megelégszik azzal, hogy kötelet rak a nyakamba? Ha meg akar érteni, szólítson a keresztneve-men. Akkor tudni fogom, hogy embernek tekint és őszintén elmondok mindent.
- Még mindig nem értem, mi hasznom lenne ebből? Miért jobb nekem, ha megértem, hogy a népemet miért akarták kiirtani? Én nem vagyok író vagy olyan ember, akire hallgatnak. Én csak egy egyszerű kihallgató tiszt vagyok, az én munkám itt véget ér – ellenkezett Avraam.

¹² alacsonyabb rendű ember

– Talán nem is különbözünk mi egymástól annyira... Én egykor azt mondtam, hogy csak egy egyszerű tudós vagyok, és ez megóvott attól, hogy feleslegesnek tűnő kérdéseket tegyek fel és a rendszer részévé váltam. Ön most azt mondja, hogy csak egy egyszerű kihallgató tiszt és nem tesz fel feleslegesnek tűnő kérdéseket.

– Van különbség is köztünk. Én sohasem ölnék gyerekeket.

– Biztos? – mosolygott el az öreg. – És ha háború lenne és parancsot kapna, hogy romboljon le egy házat, amiben egy ellenséges géppuskaállás van, de a padláson gyerekek bújtak el?

– Az más lenne. Háború. Ott nem az lenne a cél, hogy megöljem a gyerekeket, hanem az, hogy megvédjem az enyéimet.

– És mit gondol, mi mivel védekeztünk? Majdnem ugyanezzel.

– Azt meri állítani, hogy nincs különbség köztünk?

– Nem. Nem állítom ezt. Csak azt, ha nem ért meg, akkor élete végéig kísértetni fogja ez a kérdés, hogy valóban mások vagyunk-e...

– Ezért felesleges. Nekem nincsenek kétségeim. Hatmillió okom van arra, hogy ne szólítsam a keresztnévén magát – rázta meg a fejét Avraam.

– De egy indoka van, hogy mégis megtegye. Egy, ami több, mint a hatmillió.

– Mire gondol? – húzta fel a szemöldökét a kihallgató.

– A feleségére és magára.

– Mit tud rólunk? – kérdezte Avraam dühösen.

– Sok mindent. Maga szefárd, azaz afrikai zsidó. A felesége askenázi, azaz európai. A felesége túlélte egy haláltáborot, maga csak a hírekben olvasott róla. És gyűlöli magát ezért, hogy maga nem szenvedett, hogy nem élte azt át, amit a felesége. Sarah, ha jól emlékszem... És ezért lett kihallgató tiszt. Hogy így álljon bosszút azokon, akik a feleségét kínozták, akik kiirtották a családját. És ezért kell megértenie engem, hogy meg tudja érteni a felesége szenvedését is.

– De honnan tud mindenről?

– Ugyan, kedves Avraam! Ne felejtse el, hogy én német vagyok! Nekünk a vérünkben van a precizitás és alaposság. Maguk zsidók inkább intuitív lények, mi tervezők. Azt hiszi, nem készültem fel a találkozásunkra? – kérdezte gúnyosan Walhall.

– Ebben nincs semmi titok... A feleségem anyja és nagymamája valóban a holokausztban halt meg, az apósommal még nem találkoztam, a kommunisták nem engedték kivándorolni. – Miközben magyarázott, kerülte Walhall tekintetét. Mi van, ha ez az alak valóban ismeri a titkot, hogy miért kellett szenvednie annyi millió zsidónak... Talán nem nagy ár ezért, hogy a keresztnévén szólítsa. Utána úgymint kivégzik. Ez biztos. Mindent meg fog tenni ezért.

– Nos, Siegfried, elmondja, miért lépett be az SS-be?

8. A '20-as évek

– Hogy miért léptem be az SS-be? Azt hittem, erre a kérdésre már válaszoltam. Hogy támogatást kapjak a tudományos munkámhoz. De az igazi kérdés nem ez... Hanem, hogy hittem-e Hitlerben és a nemzetiszocialista eszmékben? – kezdett filozofálni Walhall.

– Miért, hitt bennük?

– A kérdésre nem tudok egyszerűen válaszolni. Izraelről mondják, hogy a lakosság fele hisz Istenben, de a 90%-uk biztos abban, hogy a zsidók Isten választott népe. Valahogy így voltunk mi is Hitlerrel. Nem hittük el, hogy ő a sors által kiszemelt történelmi vezér, de elhittük, hogy ő képes megmenteni Németországot.

Maga nem tudja, milyen volt Németország a húszas években. Elvesztettük a nagy háborút, elvesztettük területeink jó részét... Munkanélküliség, infláció, jótétel.

Avraam megrázta a fejét:

– Ez nem magyarázat. Más országban is ugyanezekkel kellett szembenézni, de ott nem választottak meg egy Hitlert.

– Lehet. Más országokban talán tompította a feszültséget, hogy végül is, győztek – vont a vállát az öregúr. – De nekünk a vereségen kívül mással is szembe kellett néznünk: azzal, hogy közben látszólag virágzott minden. Tombolt a hedonizmus. Berlinben olyan nagyvilági élet zajlott, amit a Kaiser alatt el sem tudtunk volna képzelni. Homoszexuálisok, leszbikusok, promiszkuitás, minden, amiről addig azt hallottuk, hogy bűn és megvetendő. Az egyik oldalon a nyomor és reménytelenség, másik oldalon a „demokrácia” – ahogy kiejtette ezt a szót, enyhe megvetés érződött benne – és, ami a legrosszabb, hogy lelkesednünk is kellett ezért.

– Lelkesedni?

– Igen, hiszen az egész világon dicsérték, hogy ez az új liberális Németország milyen nagyszerű, a világ minden tájékáról vándoroltak hozzánk a kalandokra vágyó fiatalok – emlékezett vissza Walhall.

– Önnek, ha jól tudom, nem voltak kenyérgondjai – pillantott Avraam az aktáiba.

– Valóban, úgymond jó állásom volt az egyetemen, de az infláció minden megtakarításunkat elvitte. És a tudományos munkámról le kellett mondanom. Németországban azokban az években haldoklott a kutatás. Én ott voltam a nagy- és félvilági élet és a nyomorgó proletárok között, és higgye el, egyik sem volt vonzó alternatíva.

– Ezért lett náci? – kérdezett rá a kihallgató.

– Nem, jómagam '33 előtt egyszer sem szavaztam az NSDAP¹³-re. De meg tudtam érteni azokat, akik rájuk szavaztak. A liberálisok berlini világa undorral töltött el, a kereszténydemokraták impotensek voltak, a vörösökből pedig kaptunk kóistolót, köszönjük, abból nem kértünk.

¹³ *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, közkeletű nevén a náci párt

– Nem jutott eszébe, hogy kivándoroljon?

– Nem. Nekem Németország volt a hazám, ott akartam dolgozni, ott akartam élni. Azt akartam, hogy a munkám és a tudományos eredményeim elsősorban a hazámat gazdagítsák. Magának eszébe jutna kivándorolni Izraelből az USA-ba?

– Ez nem tartozik ide – rázta meg a fejét a kihallgató. – Izrael más. A többségünk nem véletlenül született ide, hanem tudatosan választotta ezt a földet.

– Talán igaza van, de azért remélem, megérti, hogy mi is ugyanúgy szerettük a mi Vaterlandunkat¹⁴, mint önök az Erecüket.

– Nem tudok párhuzamot vonni a kettő közé. Akármennyire is szeretem a hazámat, sohasem tudnék egy rasszista, tömeggyilkos politikát támogatni.

– És a palesztin menekültek? Akiket az államalapításkor, 1948-ban elűdöztek?

– Ők önként hagyták el ezt a földet, mert nem akartak úgymond egy zsidó államban élni. Akik maradtak, sokkal gazdagabban és szabadabban élhetnek, mint bármelyik másik arab országban.

– És Deir Jaszin¹⁵?

– Elismerem, történtek helytelen dolgok is. De ezt nem a hivatalos Izrael, hanem az Irgun¹⁶, a szabadcsapatok akciója volt. Néhány fanatikus tettéért nem lehet egy nemzetet felelősségre vonni.

– És az SS tetteiért a német népet? – vágott vissza Walhall.

– Nem érzi a különbséget egy terrorista akció és az állami politika szintjére emelt népiirtás között? Hogy nem lehet egy lapon említeni háromszáz halottat és hatmilliót?

Az öregember alig titkolt diadallal konstataálta, hogy Avraam kezdi elveszíteni a türelmét:

– Ezzel azt akarja mondani, hogy csak fokozati különbség van a III. Birodalom és Izrael között?

Avraam legszívesebben rávágta volna, hogy ennek a pernek nem Izrael megítélése a tárgya, de érezte, hogy ez csak menekülés lenne. Egy pillanatig gondolkodnia kellett...

– Azt hiszem, igaza van.

– Miben?

– Hogy meg kell értenem magát. Hogy megértsem, hogy miben különbözik a maguk rendszere minden másától. És, hogy soha ne váljak olyanná, mint maga.

¹⁴ szülőföldünket

¹⁵ palesztin falu, amelynek teljes lakosságát, 254 embert, a zsidó szélsőségesek legyilkoltak

¹⁶ Irgun: szélsőséges zsidó fegyveres csoport, ami angol- és arabellenes terrorcselekményeket hajtott végre. Később a törvényes zsidó kormánnyal is fegyveres összetűzésbe került.

9. Az új birodalom

- Térjünk vissza arra, hogy hogyan viszonyult a nácihoz – fordult Avraam Walhall felé.
- Ha jól tudom, ez nem képezi a vád tárgyát.
- Mi?
- Hogy mikor kire szavaztam. Egy demokráciában természetes, hogy az ember elmegy szavazni és valamelyik pártot választja az adott kínálatból – magyarázta Walhall.
- Ezt az állítást fenntartással tudom fogadni, de valóban, az, hogy kire szavazott, nem a vád tárgya, viszont ahhoz, hogy megértsem a motivációit, ezt is tisztáznunk kell.
- Igaza van. Kérem, én 1933 előtt sohasem szavaztam a nemzetiszocialista pártra. Parvenük voltak a szememben, néhány barnainges őrült, akik képesek lennének mindent felforgatni. Természetesen, amikor megnyerték a választást, akkor, ha nem is örültem ennek, de elfogadtam, mint többségi akaratot. Azután, ezt elismerem, megváltozott a véleményem.
- Miért? – kérdezte a kihallgató.
- Mert Hitler valóban új lendületet adott az országnak. Csökkent a munkanélküliség, a gazdaság fellendült, beindultak a nagy állami beruházások, az autópálya építések. És amikor a Hosszú kések éjszakáján, 1934-ben leszámolt az SA-val, a pártja forradalmi szárnyával, mindenkinek úgy tűnt, hogy egy békés, gazdag korszak kezdődik.
- A zsidóknak is? A politikai ellenzéknek is?
- Nézze, kérem, én sohasem voltam antiszemita, sőt, nagyon sok zsidó barátom és kollégám volt az egyetemen. Természetesen nem értettem egyet se azzal, ahogyan a zsidókat korlátozták, vagy ahogyan az ellenzéki politikusokkal bántak, de figyelembe kell venni a korábbi polgárháborús helyzetet. Mondogattam is, hogy lehet, hogy néhány embert megvernek az utcán, de mi ez ahhoz képest, hogy néhány éve még halomra lőtték őket? Mindent az adott kor összefüggései közt kell vizsgálni.
- Azt mondta, voltak zsidó barátai és kollégái. Velük mi történt? Az nem bántotta?
- Természetesen nagyon bántotta a lelkiismeretemet – nyugtatgatta meg Walhall. – Sokan igazságosnak érezték, hogy most ők kerülnek a háttérbe, hiszen korábban minden jobb állásba csak zsidók kerülhettek, de én személy szerint ezt a megállapítást sohasem fogadtam el. Aki tehetséges volt és árja¹⁷, a náciakat megelőzően is pozícióba került.
- Ennyi? Bántotta a lelkiismeretét és kész?
- Nem. Sokan döntöttek úgy, hogy elhagyják Németországot, a kapcsolataim útján megpróbáltam segíteni nekik, hogy francia, angol, vagy amerikai egyetemeken el tudjanak helyezkedni. Aki pedig maradni akart, azokért közbenjártam, hogy ha nem is a korábbi beosztásukon, de megmaradhassa-

¹⁷ fajilag tiszta, nem zsidó

nak az egyetemen és tovább kutathassanak. Végére is, mi egy tudományos közösség voltunk, az eredményeink az egész nép és a birodalom javát szolgálták, felülemelkedtünk kicsinyes faji nézőponton.

– Velük mi történt a későbbiekben?

– Nem tudom pontosan. Persze később őket is eltávolították, aztán keletre deportálták, a további sorsukat nem ismerem. Kicsit bántott is a lelkiismeret, hiszen ha nem segíték nekik, hogy maradjanak, akkor lehet, hogy biztonságba kerültek volna nyugaton, de ezt senki sem tudhatja.

– Keletre deportálták? De hiszen ez azt jelentette, hogy a haláltáborokba küldték őket! – emelte fel a hangját Avraam.

– Kérem. Lehetséges, hogy így volt, de én ezt nem tudhatom. Én egy egyszerű professzor voltam az egyetemen, amikor elvitték őket, nem mentem utánuk. Írtam nekik leveleket, de sohasem kaptam választ. Lehet, hogy valóban legyilkolták őket, ahogy ön valószínűsíti, de ezt tényként egyikünk sem állíthatja. Nem vagyok felelős a sorsukért.

Nézze – fordult Avraam felé – önöktől is rengeteg palesztin menekült el, amikor megalapították Izraelt. Ön tudja, hogy mi történt velük azóta? Hogy hányan éltek túl a menekülést, hogy hányan haltak meg a menekülttáborokban?

– De a menekülttáborok nem haláltáborok! És Izrael nem vállalhat felelősséget azért, hogy egy másik arab állam hogyan bánik az odamenekült palesztinokkal. Ha hajlandóak lennének békét kötni velünk, az ő sorsukat is rendezni lehetne.

– Látja, ugyanazt mondja, amit én is – mosolyodott el Walhall. – „Nem vállalhatok felelősséget”. Én sem vállalhattam felelősséget, ami akkoriban a zsidókkal történt, ahogyan ön sem a palesztinjaikért. Mi a különbség?

– A különbség... – gondolkodott el Avraam. – A különbség az igazság. Hogy igaz, meghalt pár ezer palesztin, (most hagyjuk, milyen körülmények között, kinek a hibájából), mondjuk, hogy annak következtében, hogy mi megalapítottuk Izraelt, de ezzel szemben az igazság az, hogy meghalt hatmillió zsidó és ki tudja mennyi más nemzetiségű ember. Ezt a tényt ön sem vitathatja.

– A tényt természetesen nem vitatom – ismerte el Walhall. – Sok millióan haltak meg a haláltáborokban, de az csak egy elmélet, hogy van igazság. Vagy lehet, hogy van, de itt a földön mindenki csak a saját igazságát ismeri. A mi igazságunk akkor az volt, hogy jobban mennek a dolgok Németországban, még ha ezért félre is kell fordítanunk a fejünket, ha látjuk, milyen áron. Hogy pontosan mit történik keleten, vagy a koncentrációs táborokban, akkor még senki nem sejtette.

– És ha tudták volna, hogy azok a táborok haláltáborok, akkor másképpen viselkedtek volna?

– Ezt senki sem tudhatja. Elismerem, mint vesztes nép, aki megválasztotta Hitlert és a náciakat, talán jogilag felelősek vagyunk ezekért a tettekért is, de erkölcsileg nem érzem magam bűnösnek. Én törvénytisztelő állampolgárként szolgáltam a hazámat, és ami ezzel jár, az aktuális kormányzatot.

– A hazáját? Akkor már birodalomnak nevezte magát Németország – vette ellen Avraam.

– És bűn az, ha nem tiltakozunk, ha hazánk nagyobb és erősebb lesz, mint előtte bármikor?

10. Feltörő emlékek...

Mikor Avraam beért a kórházba, Sarah már hazament. Ichak újra a rongyosra olvasott mesekönyvét dugta elé. Késő este volt, mikor végre elaludt a kisfiú.

Otthon Sarah egy majdnem üres üveggel várta.

– Pocsék háziasszony vagyok... Elfelejtettem a jegest... Holnapra minden megrohad a hűtőládában. Reggel nem tudnál jeget szerezni?

– Nem, most nagyon fontos munkám van. Nem tudok késni.

– És mi az a nagyon fontos? Ami fontosabb, mint egy darab jég a hűtőbe? – kérdezte gúnyos spiccel a nő.

– Egy kihallgatás. Eichmann óta a legnagyobb náci, aki zsidó kézre került.

– Nem tudunk menekülni a múltunk elől. Pedig...

– Mit akarsz mondani? – kérdezte a férfi. Érezte, a nő valamit mondani akar, amit csak az alkoholban feloldódva képes.

– Te nem hiszel Istenben.

– Valóban nem. Tudod...

– Tudom. „Ha létezne, akkor nem engedte volna meg, hogy hatmillió zsidót elégessenek” – idézte a nő a férfit. – És tudod, mit? Te csak az újságban olvastál róla.

– Te nem meséltél egy szót sem arról, mit kellett átélned.

– Hogyan meséltem volna? Kislány voltam. Csak képek. Ahogy a nagymamám a peronon másik csoportba sorolják be és elhajtják. Vagy, hogy mondhattam volna el, hogy az anyámat a szemem láttára gyilkolták meg? Vagy arról, hogy nekem mit kellett átélnem? Azért jöttem el Európából, hogy ne kelljen erre sohase gondolnom, erre te mit csinálsz? A nációra vadászol.

Utálom Eichmannt, de nem azért, amit tett, hanem azért, hogy nem hagyott békén minket és újra arra kellett gondolnunk, amit el akartunk felejteni. Nem elég, hogy a múltat elvették, még a jövőnk is megmérgezik.

– És hogy jön ehhez Isten? – kérdezte a férje.

– Isten... Igen – gondolkozott el Sarah. – Tudod, bármit is kellett átélnem, mindig az élt bennem, amit Apám mondott. Hogy legalább nekem kell túlélnem, hogy az élet megmaradjon. Hogy ők meghalhatnak, de nekem élnem kell és gyerekeket kell szülnöm, hogy ne legyen hiábavaló, végleges lezárás az ő haláluk.

– És most, Ichak... – fűzte tovább a gondolatot Avraam.

– Igen, Ichak. És amikor kimondta az orvos, hogy meg fog halni, akkor úgy éreztem, mindennek vége. Nincs Isten, vagy ha van, akkor igazad van: egy szadista, akinek egyetlen öröme a szenvedésünk. Nevetséges... – mondta, s halkán felnevetett. – És egyben szörnyű.

– Mi?

– Hogy meghalt hatmillió zsidó, köztünk az anyám és a nagymamám, de nem rendült meg a hitem. És most meg fog halni a fiam, egy azaz egy fő, és már nem tudok hinni. Pedig az az egy hol van a hatmillióhoz? És nem érdekel a rohadt munkád sem, bármit is csinálsz ezzel az új Eichmannal, akik meghaltak, nem támadnak fel, és a fiúnk sem marad életben. Szóval, ami fontos, azon úgysem lehet változtatni. Meg az a rohadt jég.

– Te részeg vagy.

– Igen. Nincs Isten, nincsen jég, nincs élet; a bor megdöglök reggelre, tehát meg kell inni és ettől részeg leszek. Aztán én is megdöglök. Tökéletes körforgás. Érted?

– Igen.

– És milyen ez a Hitler, akit annyira fontos kihallgatnod? Ami fontosabb, mint az, hogy jég legyen a szekrényben? – kérdezte gúnyosan Sarah.

– Ha ennyire fontos neked az a jég, elmegyek és szerzek valahonnan.

– Az éjszaka közepén?

– Izraelben nincs olyan, hogy valamit nem lehet megszerezni. Ha feketén tudtunk hadihajót, vadászgépet szerezni, nem hiszem, hogy egy darab jég jelentene akadályt.

– Tényleg megtennéd? – nézett rá csodálkozva az asszony.

– Igen... – sóhajtott fel Avraam. Tel Avivban jeget találni ilyenkor valóban lehetetlen, de szíve szerint menekült volna Sarah elől.

– Akkor maradj. Nem kell az a rohadt jég, csak az, hogy egyszer az életben mellettem legyél, amikor szükségem van rád – kérte az asszony.

– Itt vagyok.

– Valami még eszembe jutott – szólalt meg Sarah pillanatnyi némaság után. – Engem mikor vallatsz ki?

– Tessék? – lepődött meg Avraam.

– Igen. Végtére is, én is ott voltam. Én a saját szememmel láttam, hogy ezek a szörnyetegek mit csináltak. Én mindent el tudnék mondani.

– Azt hittem, erről sohasem akarsz beszélni.

– Persze – nevetett fel keserűen a nő. – De most elég részeg vagyok. Kihallgató tiszt úr, tessék engem is kiválgatni! Éljen az igazság! Nem számít, hogy hány emberen, gyilkoson és áldozaton kell keresztülgázolni érte!

– Részeg vagy.

– És ez már bűn? Vallani akarok! – ugrott fel a székből az asszony, de rögtön össze is esett. A meleg bor megtette a hatását: azonnal összecsuklott.

Avraam betakarta és lefektette a díványra. A nő közben egy ismeretlen dalt dúdolt. Valami szépet, valami távolit, valami ismeretlent, talán még régi hazájából hozta magával. Egy sort tudott csak kivenni: *Umipné chatoénu golinu méarcénu...* (Bűneink miatt száműztek országunkból).

Éjszaka még sokáig ott ült az asszony mellett és vigyázta álmát. Közben azon gondolkodott, hogy ez az élet: egy kisfiú, aki halálra ítéltetett és egy nő, akiben meghalt egy lélek. És egy bűnös, tette hozzá magában, akit ő akar halálra ítéltetni...

11. Két ország...

– Kedves Avraam, hol is hagytuk abba? Azt hiszem, ott, hogy miért támogattam a náci rendszert – kezdte a beszélgetést Walhall.

– Igen.

– Mint mondtam, látnia kell, hogy Hitler uralmának az első fele, annak ellenére, hogy néhány társadalmi csoport számára kedvezőtlen volt, Németországnak csodát adott. A gazdaság fejlődött, a népesség nem csak anyagilag, de számban is gyarapodott. Végre büszkék lehettünk arra, hogy németek vagyunk.

– Büszke? Nem gondolja, hogy ez így erős? – húzta fel a szemét a kihallgató tiszt.

– Miért, maga nem büszke arra, amit Izrael két évtized alatt elért?

– Dehogynem, de ez messze nem ugyanaz.

– Nem tudom, hogy ön mit akar bizonyítani a kihallgatások során, de remélem, egy vádpont alól tisztázni tudom magamat a szemében – nézett a zsidó szemébe Walhall.

– És mi lenne az?

– Hogy antiszemita lennék. Én mindig is nagyra becsültem a zsidókat, sőt, ha nem németnek születtem volna, akkor azt hiszem, Izraelt választottam volna a hazámnak. Tudja, a XX. században ez a két nép bizonyított csak. A németek és a zsidók.

– Csak nem azt akarja mondani, hogy filozemitizmusból ölt meg több tízezer zsidót?

– Gondolom, ön az orvosi kísérleteimre céloz ezzel. Szeretnem hangsúlyozni, hogy én a zsidóirtásban nem vettem részt. Való igaz, hogy a kísérleteim során az alanyok igen magas arányban haltak meg... – ismerte el az öreg.

– Pontosítsunk: 90% felett – vetette közbe Avraam.

– Lehet, a pontos adatokra nem emlékszem. De mindig csak olyanokon végeztem kísérleteket, akiket már amúgy is halálra szántak. Én személy szerint helytelenítettem a zsidókérdés illetén megoldását, de sajnos nem tehettem semmit sem. Egyszerűen csak annyit tettem, hogy ha már meg kell halniuk, akkor legalább a tudományt szolgálják ezzel.

– Soha nem bántotta a lelkiismeret? Végére is, érző, emberi lényekről beszélünk, nem „alanyokról” – kérdezte Avraam.

– Nem, sohasem. És ne felejtse el, hogy sokaknak a túlélést jelentette, hogy bekerülhettek a laboratóriumaimba. Mert nagyjából 10% életben maradt, akiket egyébként halálra szántak. És pont ez bizonyítja a zsidó nép erejét, amiért őszintén csodálom, hogy nem lehetett elpusztítani őket, hanem feltámadtak és kétezer év után végre saját hazát alapítottak. Ugyanolyan életerőről tettek tanúbizonyságot, mint mi németek.

Látva, hogy a másik ellenkezni akar, Walhall folytatta az érvelést: – Gondoljon bele, önök büszkék arra, hogy a hatnapos háborúban két éve több százmilliónyi arabot győztek le. Nekünk németeknek hasonló kihívással kellett szembenéznünk a háborúban. Négy világhatalommal kellett szembenéznünk: a franciákkal, a britekkel, a szovjettel és az amerikaival. Az első óránként negyven kilométeres sebességgel foglaltuk el, a másik három világhatalomnak meg össze kellett fognia ellenünk és így is kevésen múlt a győzelmük. Kettő nem lett volna elég.

Tudja, a háború alatt volt is erről egy vicc, ha megengedi, elmondom. Egy Wehrmacht tiszt a barát-nőjének mutogatja a földgömböt. Mi ez a nagy vörös folt? Ez a Szovjetunió, akivel hadban állunk. Mi ez a nagy zöld folt? Ez az Egyesült Államok, akikkel hadban állunk. Mi ez a sok sárga foltocska a földgömbön? Ez a Brit Birodalom, akikkel hadban állunk. És mi itt középen ez kis barna pötty? Ez a hazánk, a III. Birodalom. A hölgy elgondolkozik, majd csak ennyit kérdez: És mondd, kedvesem, a Führernek van földgömbje?

Avraam minden keserősége és akarata ellenére hangosan nevetett a viccen.

– Látja? – nyugtázta Walhall. – Ugyanezt Izraelről is el lehetne mondani. Egy kis pötty a térképen, amit sokszorta nagyobb és erősebb ellenség veszi körül. És mégis győztek. És a győzelmükben mi is benne voltunk.

– Mire gondol? – kérdezett vissza Avraam.

– Egyrészt az olyan apróságokra, hogy a háborúikban Rommel¹⁸ villámháborús stratégiáját követték. '48-ban meg a mi csehországi gyárainkból származó Messerschmittekkel¹⁹ verték tönkre az angol repülőgépeket használó arabokat. Mintha az angliai légi csatát játszották volna újra... De van, ami még ennél is fontosabb: mi adtunk erőt a harcukhoz.

¹⁸ Erwin Rommel (1891-1944), a Német Afrika Hadtest parancsnoka, aki a sivatagban sikeresen alkalmazta a villámháborús stratégiát.

¹⁹ Izrael a függetlenségi háborújában (1948) cseh gyártmányú AVIA S199-eseket használt, ami a Me-109-es német vadászrepülőgép egyik változata volt.

– Ezt hogy képzeled? – kérdezett vissza Avraam.

– Tudták, mi vár önökre, ha veszítenek. Még nem húltek ki a koncentrációs táborok krematóriumai. Tudták, ha nem győznek, akkor ez vár újra önökre. És ezért tudták a százszorta erősebb arabokat tönkreverni.

– Hálásnak kellene lennünk ezért?

– Nézze történelmi távlatból. Néhány millióan meghaltak, de végre lett saját hazájuk. Vége lett a gálutnak²⁰ – mondta ki Walhall.

– Honnan ismeri ezt a szót?

– Nézze, bennünk sohasem volt gyűlölet önök iránt. Sőt, azt hiszem, titokban csodáltuk is magukat. Már akkor is. Maguknak minden sikerült, amiért mi csak küzdöttünk. Mi nehezen dolgoztuk fel, hogy elvesztettük a keleti és a nyugati területeinket, önök egy talpalatnyi föld nélkül is nemzet tudtak maradni. Mi panaszkodtunk, hogy háborús jóvátételt kell fizetnünk, hogy az infláció elviszi a megtakarításainkat, magukat minden nemzedék során legalább egyszer kifosztják mindenükből, mégis mindig fel tudnak állni a földről. Biztosítani tudták a vérvonal, a faj tisztaságát, nemhiába emlegette a Führer is, hogy az első fajtisztaságot szolgáló törvényeket még a maguk Mózesre hozta – sorolta az öreg német.

– De ez a csodálat nem akadályozta meg önöket abban, hogy megpróbáljanak kiirtani minket.

– Nem látok itt ellentmondást. A csodálat és a gyűlölet ugyanarról a törőlről fakad. Miért csodálunk valakit? Mert valamiben felettünk áll. A gyűlöletnek ugyanez a csodálat az alapja. Érezzük, hogy felettünk állnak, ezért védekezünk, ahogy tudunk – magyarázta Walhall.

– Úgy, hogy kiirtanak minket?

– Ha nincs más – vont a vállát Walhall. – Én személy szerint sohasem értettem egyet ezzel a módszerrel és a történelmi igazsághoz hozzátartozik, hogy először mi is csak a zsidók Madagaszkárra való kitelepítésével próbálkoztunk, talán maga is hallott erről. Mindenki jobban járt volna. Maguk életben maradnak, mi nem mocskoljuk be a kezünket ezzel a népiirtással, az a pár szerencsétlen nigger meg nem számít. De a szövetségesek ellenkezése és a hadi helyzet alakulása miatt végül is a végső megoldás, az Endlösung mellett kellett döntenünk.

– Döntöttünk? Tehát elismeri, hogy maga is részt vett az Endlösung előkészítésében?

– Úgy értettem, nekünk németeknek. Én már bebizonyítottam önnek, hogy már csak a dátumok miatt sem vehettem részt a végső megoldás előkészítésében. De mint német és a náci párt tagja vállalom a kollektív felelősséget azért, amit a zsidók ellen tettünk. Ezért is jöttem ide. Hogy vállaljam a felelősséget.

– Siegfried, tudja, hogy ez a halálos ítéletét is jelentheti? – kérdezte csodálkozva Avraam.

– Igen. De elég halált láttam a háborúban és elég ember halálában működtem közre, hogy ne féljek a haláltól.

²⁰ gálut: száműzetés, amikor a zsidók nem élhetnek Izraelben

– Hisz Istenben?

– Nem értem, hogy ez hogy tartozik ide – kérdezett vissza Avraam.

– Meg akarom érteni önt, hogy miért tartja fontosnak a felelősségvállalást. A legtöbben lelkiismereti vagy vallási okokból állnak önként bíróság elé. Magán viszont egyiket sem érzem.

– Igaza van. Mint tudós, nem hiszek a természetfelettiben, nekem a természet a vallásom. És tiszta a lelkiismeretem, minden tettemért vállalom a felelősséget.

– Akkor mégis miért?

Walhall eddig úgy viselkedett, mint egy anekdotázó öregúr, vagy mint egy professzor, aki a tanítványát okítja, de most megkeményedett az arca.

– Mert meg kell tudnom, hogy végül melyik nép győzött. Önök vagy mi. Hogy a történelem színpadán a zsidó vagy a német nép marad-e fenn.

12. A fajok harca

Avraam értetlenül nézett rá:

– Ezt a kérdést nem döntötte el a történelem? Németország elvesztette a háborút, Izrael meg minden háborúját megnyerte. Ez nem a történelem ítélete? Ráadásul Németország, mármint Nyugat-Németország, amelyik visszanyerte a szabadságát, a mi szövetségeseink. Ezt a konfliktust meghaladta a történelem.

– Nincsenek meghaladott konfliktusok. A harc a fajok között örök. Addig tart, amíg az egyik végső győzelmet nem arat a másikon – vagy amíg el nem különülnek, de ehhez már túl kicsi a föld. És a Háború mindent megváltoztatott – tett hozzá az öregember elgondolkodva.

– Milyen értelemben?

– Tisztább lett a kép. A Háború előtt sok erőpólus volt a világban: mi, a britek, a franciák, az olaszok, a szovjetek, szándékosan nem oroszt mondok, hiszen a cári Oroszország nem volt világhatalom, a japánok, a kínaiak, az amerikaiak... A háború után letisztult a kép. A hagyományos gyarmatbirodalmak, mint a francia vagy a brit felbomlottak. Az olasz birodalmi álmok, bár nagyon ígéretesek voltak, nevetségességbe fulladtak. Kína, bár egyszer nagyhatalommá válhat, de a belső osztályharc leköti. Japán nagyobb hatalomra tett szert a gazdasága segítségével, mint bármikor a történelem folyamán, de sziget volta, hogy nincs élettere, merre terjeszkedni tudna, megfojtja – sorolta Walhall.

– Az amerikaiak és a szovjetek nyerték meg a háborút, ma ők a világ vezető szuperhatalmai.

– Ugye ezt ön sem gondolja komolyan? – mosolyodott el Walhall. – Amerika képtelen megnyerni a maga kis jóléti háborúját Vietnámban. Pedig mindene meglenne hozzá: pénz, fegyverek, de egyvalaminek híján vannak: az akaratnak. Nem küldenek oda elég katonát és megkötik a tábornok kezét, hogy civil célpontokat nem szabad bombázniuk. Kegyetlenek annyira, hogy megutálják őket, de nem

annyira, hogy féljenek tőlük. A kommunisták kegyetlenebbek, tőlük jobban félnek, ezért nem fognak tudni győzni a fehércsillagosok Vietnamban.

– És a Szovjetunió?

– A Szovjetuniót nem a kommunista eszme tette naggyá, hanem egyetlen ember: Sztálin. Ő volt, aki ebből a középkorban itt maradt szláv szolganépből Birodalmat kovácsolt. Tudta, hogy sutba kell dobni a kommunista ideológiát és kegyetlennek kell lennie. Az utódaiból ez az erény hiányzik. Az átlagos szovjet polgárt már nem a nagy szovjet eszme, és nem is a hazafiság mozgatja, hanem az, hogy jobban éljen. Hogy végre neki is legyen frizsidere és dácsája²¹. Brezsnyev már nem a Birodalmat, hanem a jólétet akarja növelni, nem tudja, hogy eszme nélkül egyetlen birodalom sem maradhat fent.

Izrael viszont csodálatos ország. Itt mindenkit egyetlen eszme mozgat, az Erec. Mint egykor minket Németországban – áradozott Walhall.

– Siegfried, az ön dicsérete sértés nekünk.

– Pedig higgye el, nem annak szántam. Önök egy nagyszerű országot építettek fel.

– De nem annak az árán, hogy más népeket kipusztítsunk. Mi nem paktáltunk le a Gonosszal – tiltakozott Avraam.

– Megkérdezhetek erről egy menekülttáborban élő palesztint is? – jegyezte meg gúnyosan Walhall. – De önök kiegyeztek a kommunistákkal is, csak azért, hogy engedélyezzék a zsidók kivándorlását Izraelbe. Azokkal, akik legalább annyi embert gyilkoltak meg, mint a náci és ma is számtalan népet tartanak rabságban.

– Mi bármikor készen állunk arra, hogy békejobbot nyújtsunk az araboknak, csak ismerjék el a létezéshez való jogunkat. Akkor rendeződhet a palesztin-kérdés is. És igaz, hogy a kommunistákkal is kerestük a modus vivendit²², hogy legalább a saját testvéreinket ki tudjuk szabadítani. Mi, Izraelben nem vagyunk kommunisták, nem szeretjük a kommunista eszmét, de a túlélésünk érdekében kiegyezünk velük. Ahogy, ha jól emlékszem, az önök Führere is egész jól megvolt Sztálinnal két éven keresztül – vágott vissza a kihallgató tiszt.

– Gratulálok! – nevetett fel az öreg. – Elismerem, ezt a menetet ön nyerte meg. De ahogy önöknek most itt van a palesztin-kérdés, nekünk ott volt a zsidó-kérdés. És valahol mind a ketten ugyanúgy oldottuk meg a kérdést: erőszakkal. De mind a ketten ugyanabba a hibába estünk: nem alkalmaztunk elég erőszakot.

– Maguk? – háborodott fel Avraam. – Hatmillió zsidót gyilkoltak le!?

– Ez igaz, de nem mindent. Tudja, én tudós vagyok, ott a koncentrációs táborban értettem meg valamit. Miután a személyes érzelmeimet félreraktam, hiszen, mint morális lény, én is irtóztam a

²¹ hétvégi házikó

²² időszakos megegyezés

gyilkolástól, megértettem, hogy a darwini és malthusi²³ törvények örökök. Sokféleképpen lehet megoldani a zsidókérdést, az úgynevezett végső megoldás ezek közül nem is a legjobb, és nem csak az embertelensége miatt, de ha egyszer hozzákezdtek, akkor végig kellett volna vinniük. Különbösen csak a természetes kiválasztódást segítjük azzal, hogy az életképtelen egyedektől megszabadítjuk a zsidó fajt, és így egy magasabb evolúciós szintre emeljük a népet. Ha elegendő egyedszám marad ahhoz, hogy a faj reprodukálni tudja önmagát, a végső megoldás az ellentétes eredményt éri el – magyarázta az öreg.

– Szóval elismeri, hogy részt vett a zsidók és más fajúak kiirtásában? Hogy egyetértett ezzel a bűnténnyel?

– Nem, kérem, én csak annyit ismerek el, hogy amikor felvettem a szolgálatot a koncentrációs táborban, akkor tudomást szereztem a zsidók ellen hozott intézkedések tényleges természetéről és tudományos szempontból elemeztem a kérdést, a személyes érzelmeimtől függetlenül. De ne higgye, hogy valamiféle antiszemitizmus mondatja ezt velem. A saját fajomról ugyanezt gondolom.

– A németekről?

– Igen. Minket ugyanúgy megrostált a történelem, mint magukat.

– Egyenlőségjelet akar tenni a németek és a zsidók szenvedése közé? – húzta fel a szemét Avraam. – Nem gondolja, hogy hamis ez a párhuzam? Maguk németek a legdemokratikusabb módon választották meg Hitlert kancellárnak, minket senki sem kérdezett, hogy akarjuk-e a nürnbergi törvényeket.

– Természetesen ezzel nem morális ítéletet akarok mondani, csak tudományos szempontból elemzem az elmúlt évtizedek történetét. Maguknál a természetes kiválasztódást, az evolúciós válogatást a koncentrációs táborokban folytatott szelektálás jelentette; nálunk a háború, a terrorbombázások, az éhezés. Nekünk is megvolt a magunk holokausztja, csak erről nem korrekt beszélni. Soroljam? A Wilhelm Gustloff²⁴ elsüllyesztése, ahol tízezer nő és gyerek fagyott és fulladt halálra. Drezda bombázása, százezer halott. A tízezernyi német gyerek, aki Dániában éhen halt a háború után? A hadifogságban, a szibériai bányákban elhullottak...

– Azt várja tőlem, hogy most sajnáljam őket? Mondjuk meghalt minden tizedik német, minden részvétem az övék, de zsidóból minden második – vette ellen Avraam.

– Természetesen nem várom el, hogy részvétellel legyen irántuk, csak a dolgok logikáját akarom megmutatni. Nálunk is csak a legéletrevalóbbak maradtak meg, ahogyan önöknél is, ezért lett a háborút követően a két legsikeresebb ország Németország és Izrael.

– De valahol hibádzik a gondolatmenete – vitatkozott a kihallgató.

– Miben?

²³ Thomas Robert Malthus (1766-1834) angol közgazdász, aki szerint az élelmiszertermelés számtani, míg a népesség mértani sorozat szerint nő, így a népességnövekedés féken tartására dolgozott ki módszereket (pl. ellenezte a szociális segélyeket)

²⁴ menekültekkel megrakodott német hajó, amit 1945. január 30-án egy szovjet tengeralattjáró elsüllyesztett. Nagyjából 10 000 embert halt meg a fedélzetén, így ez volt a történelem legnagyobb hajókatasztrófája.

– Abban, hogy Izrael és Németország is demokratikus állam. Nem a maguk náci-faji ideológiájától vagyunk erősek, hanem attól, hogy szabad népek lettünk.

– Demokrácia? Az csak egy luxuscikk, amit a gazdag és sikeres népek megengedhetnek maguknak. A rómaiak is tudták, hogy nehéz helyzetekben diktátorokra van szükség.

– Németországban már másképpen gondolják.

– Ugyan! – legyintett Walhall. – Mi németek fegyelmezett nép vagyunk. Mindig azt csináljuk, amit mondanak nekünk. Hitler azt mondta: „egy nép, egy birodalom, egy vezér”, és mi elfogadtuk, hogy a demokrácia felesleges. ’45 után azt mondták nekünk „a diktatúra rossz, és a demokrácia a jó”, ezért mintademokráciát építettünk fel. Hitler azt mondta „a zsidó az ellenségünk”, ezért igyekeztünk kiirtani őket, utána azt mondták, „a zsidók a barátaink”, ezért ma Németország Izrael szövetségese. Ma azokat a szerzőket faljuk lelkesen, akiknek a könyveit ugyanolyan lelkesen égettük pár évvel korábban. És higgye el, a váltás visszafelé is ugyanolyan tüchtig módon megvalósulna... – elmélkedett Walhall.

– És úgy gondolja, hogy ha megtörténik az újabb irányváltás, akkor fog megmérkőzni egymással a német és a zsidó nép?

– Az önök első miniszterelnöke, David ben Gurion állítólag egyszer azt mondta, a németeken nem úgy kell bosszút állni, hogy hatmilliót legyilkolnak közülük is, hanem úgy, hogy egy hatmillió, virágzó Izraelt teremtenek a semmiből. Nem tudom, igaz-e, de ha igen, akkor valóban egy zseni volt. Mert valóban, ezzel aláznak porig engem, aki hitt a nemzetiszocialista eszmékben, abban, hogy erre csak mi, németek vagyunk képesek.

– És azért jött Izraelbe, hogy egyedül lerontsa mindezt?

Walhall sokáig gondolkodott, majd szinte suttogva mondta Avraamnak, hogy a magnetofon ne tudja felvenni a szavait: – Igen. És maga fogja elismerni a győzelmemet.

13. Hírek otthonról

Este Sarah izgatottan várta:

– Efraim bácsi Bécsből telefonált. Sikeresen átjutott a határon, tudott beszélni apámmal.

– Mesélj, mi van vele! – Avraam kapott az alkalmon, hogy ne a munkájára, vagy a haldokló fiára kelljen gondolnia.

– Azt mondta – kezdte mesélni az asszony, – hogy jól van. És hogy küldött vele levelet is.

Avraam bólintott. Kádár Magyarországról nem volt tanácsos őszinte levelet küldeni, a kommunizmusban a levéltitok sokszor csak annyit jelentett, hogy csak a címzett nem tudhatta meg, hogy mi állt a levélben.

– És mit üzent? – kérdezte a feleségét.

– Efraim bácsi azt mondta, hogy mint volt politikai elítélt, nem kaphat útlevelet. Nem tudunk találkozni.

– És mi lenne, ha te látogatnád meg?

– Magyarországon? Soha! Abba az országba, ahol apámat elítélték, mint háborús bűnöst, soha nem akarok visszatérni – tiltakozott a nő.

– Azt mondtad, egyszer elmeséled, hogy miért ítélték el az apádat.

– Igazi kihallgató tiszt vagy... No jó. Apám a háborúban munkaszolgálatos volt. Fegyver nélküli katona. Te tudod, mit jelentett ez... A legtöbben szadista keretlegények alá kerültek, akik naponta egzecíroztatták őket.

– Apád is?

– Nem, ahogy mondta, ő a szerencsefia volt.: Egy nagyon rendes „karpaszományos” altiszt volt a parancsnokuk. A „karpaszományost” ivritül talán tartalékosnak lehetne mondani. A keretlegény civilben tanárember volt, mélyen elítélte, ahogyan a többiek a zsidókkal bántak. Persze sokat ő sem tehetett, a parancsot végre kellett hajtani, árkot ástak, aknamentesítettek, de mindig tisztelettel beszélt velük és megpróbálta elviselhetővé tenni nekik a háborút. „Csendőrpertu” – tette hozzá a nő elgondolkozva, magyarul.

– Az mit jelent?

– Olyan furcsa. Itt élünk Izraelben, gyakran beszélünk arról, amit a nációk tettek, de nem tudom a szavakat. Az ivritben nincs se magázódás, se tegeződés... Közvetlen nép vagyunk. Tudod, ez valami olyasmit jelentett, hogy a felettes közvetlenül beszélhetett az alárendeltekkel, de azoknak tisztelettel kellett beszélniük vele. Ez volt a magázódás. De apám parancsnoka magázta őket, mint egyenrangúakat. Tudom, nevetséges, hiszen csak egy névmás, apám mégis azt mesélte, ez tartotta meg őket embernek. Hogy emberként beszéltek velük.

Aztán történt valami, amit nem nagyon hittem el...

– Mi?

– A keret elszakadt a magyar seregektől, valahol Ukrajnában... A keretlegény összehívta őket és elmondta mi a helyzet: hogy még megkísérelhetnek áttörni a magyar csapatokhoz, de megadhatják magukat az oroszoknak is. És szavazásra tette fel a kérdést. Apámat nagyon tisztelték a többiek, hiszen úrféle volt a civil életben. Ő meg azt mondta, hogy neki a felesége és a lánya is Magyarországon maradt és Magyarország a hazája, próbáljanak meg csatlakozni a magyar erőkhöz.

– Nem tudta, hogy mi vár rá otthon? Nem tudta, hogy a nációk minden zsidót meggyilkolnak?

– Nem. Ezek a németek nagyon értettek a titoktartáshoz. Ezt később én is tapasztaltam... De apámból kinézem, hogy még ha tudta volna is, akkor is megpróbált volna hazajönni. Megkérdeztem tőle én is. Azt válaszolta, hogy az egyik nagyapja a cári pogromok elől szökött a Monarchiába, már csak ezért sem bízott abban, hogy a szovjetnél jobb sorsa lenne.

– És sikerült hazatérniük? – kérdezte Avraam.

– Igen. A szép magyar hazába, amit már megszálltak a németek. Új parancsot kaptak, hogy nem is tudom, milyen vonalat kell építeniük. De útközben, az egyik pihenőnél észrevette, hogy a közelben valaki autót szerel és nagyon nem boldogul. Engedélyt kért, hogy odamehessen segíteni. Tudod, a békeidőkben úrvezető volt, szerette az autókat. Nem volt egyszerű, de megtalálta a hibát és csak amikor kimosakodtak, vette észre, hogy a sofőr, akinek segített egy SS volt... Groteszk, nem? Egy zsidó segít a német Übermensch²⁵-nek. De apámnak megint szerencséje volt. Ez a Waffen SS volt, ha utálták is a zsidókat, de nem esztelenül. A parancsnokuk, valamilyen führer, nem tudom, ezeket a rangokat, felfigyelt apámra, odament a keretlegényükhöz és kikérte őket.

– És ő kiadta? – kérdezte Avraam.

– Olyan világ volt, hogy ha egy német kért valamit, nem lehetett visszautasítani. Beszélt apámmal, hogy nem tudja, hogy ő meddig tud rájuk vigyázni, jobban jár, ha az SS oltalma alá helyezi magát. És így is lett. Apám, ha nem is jólétben, de biztonságban át tudta vészteni a háború utolsó szakaszát, egészen addig, amíg az SS vissza nem vonult és őt hátrahagyták. Újabb szerencséjével elkerülte az orosz hadifogságot is és hazatérhetett. Otthon várt rám... – mesélte a nő.

– Akkor hogyan lett háborús bűnös mégis?

– A háború után Magyarországon népbírságok alakultak, ezt te is tudod. Rengeteg embert elítéltek, de csak a kishalakat. A nagy gazemberekre szüksége volt az új hatalomnak is... Apám régi keretlegényét is bíróság elé állították és az ügyész életfogytiglanit kért rá. Ekkor a felesége megkereste a keretébe tartozó zsidókat, hogy tanúskodjanak mellette, hogy emberséges volt. Én már otthon voltam, apámat kértem, hogy ne ártsa magát ezekbe az ügyekbe, de ő azt mondta, a becsület azt kívánja, hogy ha valaki akkor kiállt mellette, akkor a sors fordultával ő is kiálljon mellette. És elment a bíróságra...

– Hogy fogadták a vallomását?

– Rosszul... először megpróbálták rávenni szép szóval, hogy vonja vissza. Nagyon rosszul vette ki magát, hogy egy zsidó tanúskodik egy keretlegény mellett. De apám hajthatatlan volt. Azt mondta, ha a nyilasok alatt nem hazudott, a demokráciában sem fog. Erre elővették az ügyeit és őt is vád alá helyezték.

– Hogyhogy? Milyen ügyeket? Milyen váddal? – lepődött meg Avraam.

– Hogy rábeszélte a többieket, hogy térjenek haza, azaz szolgálják a nácik háborús erőfeszítéseit. Ráadásul az SS gépkocsijait javította, így tevékenyen támogatta a fasiszta haderőt. Tíz évet kapott...

– És a keretlegény? Használt neki?

– Dehogy! Az ügyész apám tanúvallomását, mely szerint ő beszélte rá, hogy az SS szolgálatába álljon, súlyosbító körülménynek vette és halálos ítéletet javasolt. És annak rendje és módja szerint fel is akasztották. A felesége utána zokogva jött hozzám, hogy bocsássak meg neki... Buta kamaszlány voltam és képtelen voltam neki azt mondani, hogy megbocsátok. Szégyellem magam, de akkor csak azt láttam, hogy az apám miatta került börtönbe. Aztán később persze rájöttem, hogy nincs igazam és megpróbáltam megkeresni, de hiába.

²⁵ felsőbbrendű ember

– Mi történt vele? Őt is lecsukták?

– Ha várt volna, biztos ez történik – legyintett Sarah. – De nem volt türelme kivárni és öngyilkos lett. Kiugrott a házuk erkélyéről. Azt hiszem, nekem ez adta meg a végső lökést, hogy nem akarok abban az országban élni. Ahol a családomat kiirtják, az apámat börtönbe csukják és akiben meg van egy ki erkölcsi tartás, azt meg felakasztják. Ennyi. Utána minden vágyam az volt, hogy elszökjek.

– Azt hiszem, értem... – bólintott Avraam. – Egy diktatúrában sohasem a gazembereket üldözik, mert azok már egyszer bebizonyították, hogy minden gazemberséget szó nélkül teljesítenek. A veszélyesek mindig azok, akikben van erkölcsi tartás. Azokat nem lehet irányítani. Az apád is ilyen volt. Sajnálom, hogy nem tud kivándorolni, szerettem volna megismerni. És elmondani neki, hogy az életemet tettem arra, hogy igazságot szolgáltatassak neki és a családjának... – mondta Avraam, aztán hirtelen elhallgatott. Eszébe jutott Walhall, aki azt mondta neki: „...önök kiegyeztek a kommunistákkal is, csak azért, hogy engedélyezzék a zsidók kivándorlását Izraelbe. Azokkal, akik legalább annyi embert gyilkoltak meg, mint a nációk és ma is számtalan népet tartanak rabságban”. Hiszen Izrael kiegyezett a kommunistákkal az alija érdekében. Azokkal, akik Sarah apját börtönbe csukták és mint politikai elítéltet nem engedik ki az országból. Hogy lelkiismeretét megnyugtassa, újra Sarahhoz fordult: – De legalább téged kiengedtek. És itt vagy nekem, egy szabad országban.

– A francokat – rázta meg a fejét az asszony. – Szöknöm kellett.

14. Alija

– Erről sem meséltél még... – jegyezte meg Avraam.

– Mit meséltem volna? – vonta meg. – Ez is ahhoz tartozik, amiért meggyűlöltem a szülőhazámat és az egész földrészt. Ami után apámat lecsukták, mint kollaboránst, menekülni akartam. De akkor már lezárták a magyar határokat, már nem lehetett alijázni Izraelbe. Egyedül voltam. A családomat megölték, vagy börtönbe csukták, ahogyan a barátainkat is, mármint, aki nem lépett le időben abból az országból.

Aztán egy nap Weisz bácsi, a hitközségi pénzbeszedő kopogtatott nálunk. Nagy hangon közölte, hogy elmaradásunk van a befizetéssel. Első pillanatban nem értettem, mit akar, hiszen ő is tudja, hogy apám börtönben van, de fél szemmel rám kacsintott és belépett a lakásba.

Miközben folyamatosan arról beszélt, hogy mennyire fontos, hogy az a kevés zsidó, aki még megmaradt, befizesse a hitközségi díjat, az asztalra egy borítékot rakott. Éreztem, hogy valami fontos, pár forintot adtam neki, elismervényt adott és elment – mesélte Sarah.

– Nem mondott semmit sem arról, mi van a borítékban?

– Nem. Te ezt nem tudhatod, te nem éltél a kommunizmusban. A legrosszabb az volt, hogy az ember csak a gondolataiban lehetett egyedül. Minden kimondott szó bekerült egy aktába, úgy kellett élnünk, hogy nem tudhattuk, nem hallgatnak-e le. De nem is ez volt a legrosszabb...

– Hanem? – kérdezte Avraam.

– A félelem. Hogy amit négyszemközt mondasz a legjobb barátodnak, a legközelebbi rokonodnak, azt más is meg fogja tudni. Amikor pár nappal, héttel később a fejedre olvasták, nem tudhattad, hogy nem a másik árult-e el. Ez megmérgezett minden emberi kapcsolatot. Nem tudhattuk, ki a besúgó és ki a megbízható ember – sorolta keserűen az asszony.

– No, de egy hitközségi pénzbeszédőben azért csak meg lehetett bízni?

– Nem érted, akkor miben éltünk. A hitközségi tanács Rákosi, a kommunista vezető képe alatt ülésezett.

– Ennyire féltetek? – kérdezte csodálkozva a férfi.

– Talán igen, de sokan úgy gondolkoztak, hogy végtére is a kommunisták szabadítottak minket fel a fasiszták alól, tehát kötelességünk melléjük állni. És mivel az én apám úgymond a nácik szekereit tolt, a szemükben én is megbízhatatlanná váltam, akiről kötelesek minden rosszat jelenteni. Néha, tudom, ezt nem lehet megérteni, de úgy éreztem, hogy ők rosszabbak, mint a nácik voltak. Azok meggyilkolták a zsidók nagyobb részét, de velük szemben egyek voltunk, hiszen tudtuk, hogy ők a legrosszabbak. Kevesen maradtunk meg, de az a kevés sem tudott már megbízni egymásban. És ez rosszabb volt, mint a koncentrációs tábor. Ott is voltak besúgók, kápók közülünk, de tudtuk, kik azok és kikben lehet megbízni. A kommunizmusban már ez sem maradt meg.

– És mi volt a borítékban?

– Egy román névre kiállított útlevél – mosolyodott el az asszony.

– Micsoda?

– Tudod, Románia nem volt olyan finnyás, mint a magyarok. Ők kiárusították a zsidókat Izraelnek. De Romániát csak Magyarországon keresztül tudták elhagyni, ezért a magyar hatóságok, a hitközséggel együttműködve útleveleket állítottak ki az átutazó román zsidóknak. Persze néhánnyal többet, mint ahányan voltak, ezeket meg odaadták azoknak a magyar zsidóknak, akikről tudták, hogy alijázni akarnak.

– Így tudtál elmenekülni?

– Igen – hajtotta le a fejét a nő.

– Csak azt nem értem... – gondolkodott el a férje, – miért nem mertél erről beszélni eddig?

– Nem érted? Mert úgy éreztem, azzal, hogy elfogadom az útlevelet és kivándorlok Izraelbe, cserbenhagyom az apámat, és mindenkit, aki jó volt hozzám. Magyarországot nem sajnáltam, gyűlölöm még most is azt az országot, nem is akarok megszólalni még egyszer magyarul az életben, de voltak, akik jók voltak hozzám, akik értem kockáztatták az életüket, mint a Weisz bácsi is.

– Ő nem tudott kijönni? Ő csak osztogatta az útleveleket?

– Nem, lebukott és lecsukták – hajtotta le fejét Sarah.

– De legalább te kijutottál egy szabad országba.

– Igen, bár nagyon más volt, mint amiről álmodtam. Tudod, alig raktak ki a hajóról, rögtön megkérdezték, hogy mihez értek. Nem tudtam válaszolni, abban a pillanatban jöttem rá arra, hogy minden, amit tanultam addig, haszontalan ebben az új világban. Azt mondták, menjek el egy kibucba, ott majd mindent megtanulok. Hááát... Vállaltam. Ott, mielőtt bármihez kezdhettem volna, megkérdezték, hogy értek-e a fegyverekhez. Ott is csak a fejemet tudtam rázni. Nem baj, mondták, megmutatták, hogy kell, lőhettem kettőt és azt mondták, ha a kibuc mellett bármi gyanúsat is látok, csak lőjek oda, valószínűleg egy arab harcos lesz.

– Akkoriban ezt kellett tennünk – bólintott Avraam.

– Tudom, de akkor is furcsa volt. Egy pillanatra azt éreztem, hogy a gyilkosok elől menekültem el, de az új hazában én is gyilkossá válok.

– Ez nem ugyanaz.

– Tudom. Amikor az első kisgyereket lelőtték a kibucunkból, minden erkölcsi aggályomtól megszabadultam. És amikor lőnöm kellett, én is lőttem. Mindezzel együtt végre úgy éreztem, hogy otthonra leltem Izraelben. Újra megtanultam énekelni és nevetni. Megtanultam a nyelvet is, bár a kibucban többen voltunk magyarok. Egymás között mindig azzal viccelődtünk, amikor a pócegödrot tisztítottuk, hogy milyen jó, hogy otthagytuk Magyarországot, itt végre engedik érvényesülni a zsidókat – nevetett fel Sarah. – De tudod, mit? Igazunk volt. Mert ha naponta is kellett volna kipucolnunk az árnyékszéket, azt már magunknak csináltuk. Önként és nem kényszerből. Szabadok voltunk végre.

15. Soáh

– Nos, Siegfried, ma szeretném tisztázni a zsidóírtásban játszott szerepét – kezdte a beszélgetést a kihallgató.

– Nos, kedves Avraam, úgy érzem, ezzel kapcsolatban már mindent elmondtam, de ha kívánja, szívesen válaszolok minden kérdésére – tárta szét a kezét az öregúr.

– Ön önként jelentkezett az SS-be.

– Igen, 1943-ban – bólintott Walhall.

– Ezek szerint annak tudatában lépett be az SS-be, hogy azok végrehajtói a szisztematikus zsidóírtásnak.

– Kérem, ezt az állítást én tagadom – tárta szét a kezét az öreg.

– Azt állítja, hogy nem volt tudomása a zsidók ellen elkövetett gaztettekről? Hogy úgy irtottak ki már akkor több millió embert, hogy maga észre sem vette?

– Kérem, én ezt sem állítom. Bizonyos atrocitásokról valóban tudomásom volt, de a zsidóírtás tényleges méretéről csak akkor szereztem tudomást, amikor már felvettem a szolgálatot a koncentrációs táborokban. Onnan meg már nem volt visszaút.

– Akkor is nemet mondhatott volna. Mint morális lénynek, ez lett volna a kötelessége – vetette ellen Avraam.

– Ugyan kérem – legyintett Walhall, – ez az öngyilkossággal lett volna egyenértékű. A nemzetiszocialista Németországban egy ilyen parancsot megtagadni a halálos ítéletet jelentette volna.

– Mégis – erősködött Avraam, – önnek ezt az utat kellett volna választania.

– Akkor is, ha tudom, hogy ezért főbe lőnek?

– Igen. Ön folyamatosan arra hivatkozik, hogy a tudomány, az emberiség érdekében dolgozott. Akkor ennek a nevében miért nem tudott nemet mondani a gyilkosságokra?

– Ezen az alapon mindenkit, akinek köze volt a megsemmisítésekhez, bíróság elé kellene állítani.

– Ez is a célom – nyugtázta a kihallgató tiszt.

– Akkor hadd tegyem fel úgy a kérdést: azokat a foglyokat is bíróság elé állítják, akik a sorstársaikat betelerelték a gázkamrákba, vagy akik működtették a krematóriumokat?

– Az ő esetük más. Ők kényszerhelyzetben voltak.

– Ahogyan én is, bár elismerem, hogy a kiszolgáltatottságunk látszólag másfokú volt. De ahogy az önök vallása is kimondja, egy zsidónak három bűnt tilos elkövetnie, még ha az élete is függ tőle: a bálványimádás, a fajtalankodás és a gyilkosság. Kérdelem én, ha őket nem tekintik bűnösnek, akkor engem milyen alapon ítélnék el? Engem, akinek bár idővel tudomása lett a népiirtásról, de tevékenyen nem vett benne részt? – védekezett Walhall.

– Térjünk vissza ahhoz a ponthoz, hogy amikor az SS-be jelentkezett, mit tudott az Endlösunggról?

– Nos... Valójában nagyon keveset. Természetesen tisztában voltam a Nürnbergi Törvényekkel, hogy a zsidók és a zsidónak minősülő személyek állampolgári és gazdasági jogait erőteljesen korlátozták, azonban, mint a németek döntő többsége, ezt elfogadtuk, hiszen tudtuk, hogy a zsidók valóban elfoglalták a társadalmi és üzleti élet kulcspozícióit, és ezt a nem zsidó többség érdekében korlátozni kell. Ahogyan ugyanezen években az USA-ban a néger, a Szovjetunióban pedig az osztályidegenek jogait korlátozták. Ma a gyerekeknek a történelemkönyvekben mutogatják a fényképeket a berlini padokról, amiken rajta volt a felirat, hogy zsidók nem használhatják. De Amerikában csak most kezdik az ugyanilyen rendszabályokat feloldani. Őket miért nem ítélik el? Az USA az önök szövetségese, akkor miért nem működik az a híres erkölcsi érzékük, ami alapján most minket ítélnék el?

– De Amerikában nem irtják a négerket, ahogyan önök tették ezt például a keleti területeken – vetette ellen Avraam.

– Ezt elismerem. Az Einsatzgruppe²⁶-k tevékenységéről természetesen volt tudomásom, ahogy mindenkinek. Szemérmetlenül gyilkolták a zsidókat a megszállt keleti területeken, de akkor úgy gondolkoztunk, hogy ez a háború velejárója. Nem vagyunk gyerekek, tudjuk, hogy a háború több, mint a harctéri tevékenység. Ezzel senki sem értett egyet, de bízunk abba, hogy a pacifikálással véget érnek. Aztán egyre kevesebbet lehetett találkozni a zsidókkal. Eltűntek. A hivatalos változat szerint keletre telepítették őket.

²⁶ az SS bevetési csoportjai, melyek a zsidók, cigányok és kommunista komisszárok megsemmisítését végezték Kelet-Európában és a Szovjetunióban.

– És maguk ezt elhitték?

– Igen... – gondolkozott el az öregember. – Elhittük, mert ez volt az egyszerűbb. Egyszerűbb volt, mint azt feltételezni, hogy egy egész népet meg akarnak semmisíteni. Ha a tájékoztatatlanság bűn, akkor bűnös vagyok. De azokban az években senki sem hitt el, hogy mi történik. Se mi, se a szövetségesek, akik egy lépést se tettek azért, hogy megmentsek a zsidókat. De még maguk a zsidók sem. El kell ismernie, egy tökéletes színházat csináltak a részükre. Focipálya, öltöző, ahol rájuk ordítottak, hogy jegyezzék meg, hova rakják le a ruhájukat. Emlékszem, a válogatásnál, egy idősebb hölgy megkérdezte, hogy milyen munkára fogják beosztani, mert neki azt ígérték, hogy könnyű fizikai munkát fog kapni... Egy fél óra múlva már halott volt.

– De ha tudták volna... Akkor maga szerint a németek nemet mondtak volna a zsidóirtásra?

– Nehéz kérdés. Ne vegye utólagos mentegetőzésnek, de azt hiszem, igen, társadalmi ellenállást szült volna. 1939 őszén, a Führer parancsban engedélyezte, hogy a gyógyíthatatlan betegeket, beleértve a szellemi fogyatékosokat is, a kegyes halálban részesítsék. Akkor használtak először gázkamrát és krematóriumokat. Bevallom, én is sokat tépelődtem, amikor erről tudomást szereztem, míg végül el tudtam ismerni, hogy az eljárás tudományos és társadalmi szempontból szükséges. Azonban a német nép még értetlen volt erre: a tömeges tiltakozások, beleértve az egyházak tiltakozását is, arra vezettet, hogy a programot le kellett zárni. Csak később tudtam meg, '43-ban, hogy titokban újraindult. Ezért gondolom, hogy a német nép, bármennyire is megvetette a zsidókat, a Végső Megoldással nem értett volna egyet – gondolkodott el az öreg.

– De ha el is fogadom, hogy a német nép többsége számára ez elfogadhatatlan lett volna, akkor fel kell tennem a kérdést, hogy maga miért tudta mégis elfogadni?

– Mint említettem, erkölcsileg én sem tudtam elfogadni, ezért nem vállaltam tevékeny részt ebben. De felismertem a tudományos lehetőséget: ha már úgylátva halálra szánták ezeket az embereket, akkor a tudomány érdekében haljanak meg. Azt mondja, hogy ez erkölcstelen, sőt bűncselekmény volt?

– Igen, azt állítom.

16. Technikai kérdések

– Akkor felteszem a kérdést: lemondana azokról a tudományos eredményekről, amik a háború idején kifogásolható módszerekkel születtek? Most készülnek a holdra szállásra, de ön szerint ez is erkölcstelen, hiszen von Braun²⁷ kutatásai alapján jutottak el ide? Mit gondol, hány kényszermunkás és kísérleti alany halála kellett ahhoz, hogy kifejlesszünk egy olyan rakétatechnikát, ami ehhez szükséges? Vagy lemondana a sugárhajtású repülésről, mert azt is mi fejlesztettük tökélyre? A mi orvosi kutatásainkat ugyanígy kell megítélni – védekezett Walhall.

²⁷ Wernher von Braun (1912-1977) német, majd amerikai rakétatudós. Nevéhez fűződik a német A-4 (V-2) rakéta kifejlesztése, amit a világháborúban már bevetettek. Később az USA-ban nevéhez fűződik az első amerikai műhold felbocsátása és a holdprogram megvalósítása. Nem állították bíróság elé.

– Bocsásson meg Siegfried – mosolyodott el Avraam –, de ön most hazudik.

– Amennyiben? – húzta fel a szemöldökét Walhalla.

– Bizonyítékunk van arra, hogy ön közreműködött a Zyklon-B ideális mennyiségének meghatározásában, amivel a gázkamrákban a foglyokat legyilkolták.

– Csak ennyi? Azt hittem, valami komolyabb. A parancs az volt, hogy adott mennyiségű zsidót le kell gyilkolni. Mint tudja, kezdetben kisipari módszereket használtak: tarkón és árokba lövést. Ez egyrészt gazdaságtalan, másrészt pszichikailag is igen megterhelő volt a személyzet részére. Egy épp erkölcsi érzékkel rendelkező embert nagyon megvisel, ha sorozatban gyilkolnia kell, a fizikai megterhelésről nem is beszélve. Tudja, mennyire fárasztó pár percen belül több tucatszor elsütni egy Lugert²⁸? Ráadásul az áldozatok is hosszú ideig szenvedtek a pontatlan célzások miatt, amik a fáradtság következtében egyre gyakoribbá váltak.

A végső megoldás során megpróbálták az egész folyamatot humánus alapokra helyezni. Egyrészt a személyzetet is kímélni akarták: nem volt nevesített gyilkos. Az egyik csoport az öltözőbe terelte a zsidókat, a másik a zuhanyozónak álcázott gázkamrákba, a harmadik beszórta a Zyklon-B-t. Egyiknek sem kellett a gyilkosság terhét, mint olyat viselnie, egyiknek sem kellett a halál pillanatában az áldozatok szemébe néznie.

– És a humanizmus nem vonatkozott az áldozatokra? – kérdezett vissza a kihallgató.

– Dehogynem! Az eljárás célja az volt, hogy ha már megszületett a döntés, hogy likvidálni kell őket, ez minél kisebb szenvedést jelentsen nekik. Lelkileg azzal csökkentettük a megterhelést, hogy amíg a mérget be nem szórtuk, addig sejtelmük sem volt arról, mi vár rájuk. A másik, a fizikai oldalról viszont olyan megoldást akartunk választani, ami minél kisebb szenvedéssel és minél gyorsabban átsegíti őket a folyamaton. Tudom, ez most sértőnek hangzik, de ahogy a sintér sem kegyetlenkedhet az elpusztítandó kutyákkal, ugyanúgy mi sem akartunk felesleges kínokat okozni. Néhány perc alatt mindennek vége volt – magyarázkodott az öreg.

– Praktikus megoldás – válaszolta gúnyosan Avraam.

– Pontosan. És humánus is, gondoljon csak arra, Sztálin és a japánok hogyan végezték ki a foglyaikat. Mi alaposan tanulmányoztuk a kommunista haláltáborokat is, bevallom, néhány ügyes megoldást onnan is átvettünk, de elborzadtunk attól, ott hogyan kínozták halálra az embereket. Például levetkőztették őket, egy ketrecbe zárták és éjszakára kint hagyták a jeges pusztán. Ehhez képest mi tiszta és elegáns módszert választottunk.

– Tehát ön is részt vett ebben?

– Az én munkám csak a humánus erősítése volt. Nekem kellett meghatároznom a Zyklon-B ideális mennyiségét és elosztását. Hogy a gazdasági szempontokat figyelembe véve a gyors elintézészt lehetővé tegyem. De hangsúlyozni szeretném, hogy nem én tereltem be a zsidókat a gázkamrákba és nem én szórtam be a mérget. Én csak elemeztem a folyamatot – tárta szét ismételten a kezét Walhall.

²⁸ az egyik legelterjedtebb német pisztoly a világháborúban

- De mégis részt vett benne.
- Így is mondhatjuk. De az én működésemmek a zsidók szempontjából kettős célja volt: hogy csökkentsem a szenvedéseiket és akit csak lehet, megmentsek.
- De maga is megölte őket, csak lassabban! – fakadt ki Avraam.
- Nem akarom szépíteni a dolgokat. Jelentős szenvedéseket okoztam nekik, de higgye el, csak kényszerből. Nem állt rendelkezésre a szükséges fájdalomcsillapító, másrészt háború volt, gyorsan kellettek az eredmények.
- Amik, ha valóban tudományos eredmények voltak, meghosszabbították a háborút – szögezte le a kihallgató.
- Kérem, ne feledje el, német voltam, bármi is lett volna a véleményem a nemzetiszocializmusról, a hazám háborúban állt, minden módszerrel támogatnom kellett. És az sem igaz, hogy mindenki meghalt. Jelentős százalékuk, pontos számot, bocsásson meg, de nem tudok mondani, de 10% körül lehetett.
- Csak nem kellene önnek is Világ Igaza kitüntetést adni? – kérdezte gúnyosan Avraam.
- Természetesen nem. Tudom, hogy technikailag több zsidó halálában működtem közre, mint ahányat meg tudtam menteni, de hogyan is szokták önök mondani? Aki egy lelket is megment, mintha az egész világot mentette volna meg? – védekezett az öreg.
- Ezért kegyelmezzünk meg? Sok ezerrel szemben néhány szerencsétlenért?
- Annak, aki megmenekült, mindent jelent az élet. És annak is, aki szereti – nézett az öreg a zsidó szemébe.
- Mit akar ezzel mondani?
- Én? Semmit sem – mosolyodott el Walhall.
- Akkor?
- Kérdezzen meg mást... Kérdezze meg a feleségét.

17. „Nem akarok zsidó lenni!”

És az öreg aznap már nem volt hajlandó többet mondani. Avraam alig bírta megülni a kórházban, nehezen tudta kivárni, hogy Ichak elaludjon. Amikor hazaért, Sarah már otthon volt. Tudta, az asszonynak fájdalmas lesz a kérdés, de nem bírta magában tartani, vagy finomítani:

- Hogy élted túl a haláltábot?
- Tessék? – lepődött meg a nő. – Tudod, hogy erről sohasem beszéltem. És nem is akarok – tette hozzá.

– Nekem most mégis fontos.

– Húsz év után miért annyira fontos? Túléltem és kész. Én túléltem – nyomta meg a nő alig észrevehetően az „én” szót. – Nem akarok gondolni se rá – tette hozzá.

– Kérlek, mondd el. Nagyon fontos lenne – erősködött a férfi.

– Miért?

– Nem mondhatom el. Bízz bennem kérlek, hogy fontos...

Sarah tudta, hogy a férje szereti és nem szakítaná fel a sebet, ha nem lenne fontos.

– Hát jó... Mit akarsz hallani?

– Mindent.

– Értem. Mondjam el, hogy minden zsidótörvény ellenére biztonságban éltem, amíg be nem vonultak a németek²⁹ és a csatlósaiikkal nem kezdtek el minket összegyűjteni. Apám úgymond biztonságban volt, valahol messze, de a nagyanyámat, az anyámat és engem elvittek. Nem tudtuk mi vár ránk, úgy pakoltunk össze, mint aki nagy utazásra készül. Otthagytuk a megszokott kis világunkat, aminek ha megalázottan is, de a részei voltunk. Hosszan utaztunk marhavagonokban, alig kaptunk enni és inni. Aztán megérkeztünk és megkezdődött a válogatás. Mint egy rossz filmet látom magam előtt. A vöröstéglás épületet, az SS legényeket, a farkaskutyákat, a gépfegyvereket. Nem tudtuk, mi vár ránk, csak éreztük, hogy valami bénítóan gonosz. Átválogattak minket. Az öregeket, gyerekeket, betegeket az egyik csoportba, az életerőseket a másikba. Én az első csoportba kerültem, anyám a másikba.

– A gázkamrákba tereltek titeket? – suttogta Avraam.

– Utólag tudom, hogy oda... de nekem szerencsém volt. Furcsa szó: szerencse. Túléltem, tehát szerencsés vagyok. Mégis, amit át kellett élnem, azután úgy gondolom, jobb lett volna, ha pár perces szenvedés árán engem is megölnék.

– Mi történt?

– Odajött hozzánk egy SS tiszt³⁰. Kedves, joviális úriembernek tűnt, cukorkát osztogatott a gyerekeknek, megpróbált beszélgetni velünk. Otthon németül beszélünk, így válaszolni tudtam neki. Megkérdezte, hogy egészséges vagyok-e, nincs-e valami betegségem. Én persze éreztem, hogy mit kell mondanom. Úgy dicsértem magam, mint a parasztok a vásáron a barmaikat. Hogy egészséges vagyok, erős, beszélek németül, tudok dolgozni. Rám mosolygott, megsimogatta az arcomat, szólt pár szót az őrnek és elvittek egy barakkba. A hírhedt 10-es blokkba. A többieket meg a halálba.

Tudom, nem hiszed el, de sokszor gondoltam arra, hogy ők jártak jobban. Amit ott láttam, rosszabb volt mindennél. Érzéstelenítés nélkül kínoztak minket. Még jobban jártak azok, akikbe mérget injekcióztak, hogy megfigyeljék, hogyan halnak meg. Másokon úgymond a védőfelszereléseket tesztelték, egészen a halálig. Groteszk volt, hogy a felsőbbrendű lények, a német katonák felszere-

²⁹ a német csapatok 1944. március 19-én szállták meg a Magyar Királyságot

³⁰ Josef Mengele

lését adták rájuk. És a műtétek, nem tudom mire voltak jók, de nem különböztek semmivel az élve-boncolástól. Elvitték őket, mint embereket, aztán pár óra múlva nyöszörgő szétroncsolt testekként hozták vissza őket. Az ő sírásuk volt a legborzasztóbb. Feküdtünk az ágyon és hallgattuk őket és nem tudtuk, másnap nem minket visznek-e el.

Emlékszel, egyszer moziba vittél és kiborultam?

– Igen. Valami amerikai film volt, és nem voltál hajlandó elárulni miért.

– Egy pillanatra felhangzott benne a Donauwalzer³¹... És eszembe jutott, hogy az a sátán, Mengele, mindig ezt dúdolta, amikor vizsgált minket. Ezt fütyülte, amikor a nyersanyagot válogatta, kit kell a krematóriumba küldeni, kit egy kísérletre. Mindig elegáns volt, udvarias, kedves, látszólag a német kultúrfőlény megtestesítője, de ő volt minden rossz megtestesítője a szemünkben. A mi poklunkban ő volt a sátán.

– És veled mit csináltak?

– Tudni akarod? Mert én el akartam felejteni – rázta meg fejét az asszony.

– Most már tudnom kell.

– Meg fogsz utálni. Undorodni fogsz tőlem.

– Soha. Tudod, hogy szeretlek.

– Meg fogsz utálni – ismételte a nő, földre sütött szemmel. – Én is utálom magamat. Rajtam úgymond nőgyógyászati kísérleteket végeztek. A műszereikkel naponta erőszakoltak meg. Csoda, hogy még születhetett gyerekem. Ezért szorítom össze a fogaimat, és hunyom be a szememet, ha éjszakánként közelítesz hozzám. És gyűlölöm magam, hogy ezt nem mondtam el, hogy amikor megkérted a kezemet, képtelen voltalak figyelmeztetni, hogy már csak egy üres test vagyok, nem nő.

– Köszönöm, hogy elmondtad...

– Szeretsz még? – nézett Sarah a szemébe.

– Igen. És ígérem, egész életemben azt fogom szolgálni, hogy ezt elfelejtsd.

– Akkor hagyd ott a munkádat.

– Tessék? – lepődött meg a férfi.

– Hagyd futni ezeket a nácikat. Minden büntetést megérdemelnek, tudom, de mi, akik túléltek, nem érdemeljük meg azt a büntetést, hogy emlékeznünk kelljen.

– De ők ölték meg a nagyanyádat és az anyádat.

– Nem. Csak a nagymamámat – mondott ellen Sarah.

– Azt mondta, anyádat a szemed láttára gyilkolták meg.

³¹ a Kék Duna keringő

– Ez csak az igazság fele... Szégyelltem elmondani, hogy anyámat a szelektálásnál a bordélyházba osztották be.

– Mint...? – harapta el Avraam a kérdést.

– Igen. Mint egy prostituáltat. Hivatalosan az SS tagoknak nem volt szabad zsidókkal nemi kapcsolatot létesíteni, de a koncentrációs tábornak saját törvényei voltak. Berendeztek maguknak egy tábori kuplerájt, ahol a csinosabb nőkkel elszórakoztak... Egy kicsivel jobb szállásuk volt, tisztálkodhattak, kicsivel több ennivalót kaptak, gondolom, hogy legyen mit fogni rajtuk. Hogy legyen rajtuk hús, amin kiélhetik a vágyaikat.

– És mi történt vele?

– Túlélte a náciakat... De amire jöttek a felszabadítók, akkorra a náci, akik mindenért felelősök voltak, elmenekültek. De ott maradtak a kápók, az őrk, a „szajhák” – nyomta meg alig észrevehetően a szót Sarah. – Hát rajtuk tettek igazságot. Az anyámat a szemem láttára ölték meg, és én csak álltam és néztem és azért imádkoztam, nehogy valaki is rám mutasson, hogy nézzétek, ő volt a lánya!

– Sajnálom... – a férfiből csak ez a banális mondat jött ki.

– Én gyűlölöm magam ezért. Soha nem tudok megbocsátani magamnak, hogy én túléltem, ráadásul pont azoknak köszönhetően, akik megölték őket! Érted? Mert én nem. És azóta csak gyűlölet van bennem.

– Gyűlölet? Azt mondtad, nem akarsz bosszút, felejteni akarsz.

– Igen. De nem csak a náciakat gyűlölöm. Gyűlölöm a felszabadítóinkat is, azok sem szerettek minket jobban, legfeljebb, mint az ellenségeik ellenségét fogadtak el. Aztán '45 után ők is belénk rúgtak. Akkor határoztam el, hogy az a világot magam mögött akarom hagyni, nem akarok azon a földön élni, amin a barnák és a vörösök marakodtak. Gyűlölök mindenkit.

– Magadat is?

– Igen, magamat is. Gyűlölöm azt, hogy zsidó vagyok. Nem akarok zsidó lenni. Egyszerűen csak élni akarok, hagyjanak békén! – mondta ki Sarah.

– Mégis, Izraelbe jöttél... A zsidó hazába. Azt mondtad, amikor megérkeztél, a kibucban boldog voltál.

– Igen. Mert végre élhettem, végre hagytak élni. De most ezzel az emlékezőskényszerrel ti visztek vissza a koncentrációs táborba. Miért nem értitek meg, te, David és a többiek, hogy elegem van? Felejteni akarok.

Avraamnak kicsit gondolkoznia kellett a válaszon.

– Mert azt akarom, hogy a fiunknak ne kelljen félnie. Hogy ő már szabad és boldog emberként nőhessen fel.

– Avraam... Mikor fogadod el végre, hogy a fiunk nem fog felnőni? Haldoklik.

– De nem... Nem szabad feladni a reményt – próbált tiltakozni a férfi.

– Persze, történhet még csoda. Az Örökkévaló elküldheti az angyalát, hogy megmentse, de te nem hiszel Istenben – mondta az asszony, és mintha valami keserű gúny bujkált volna a hangjában.

– Akkor is... Mindig történhet valami.

– Akkor nincs remény. Csak egy haldokló gyerek és az emlékek, amiktől nem tudok szabadulni. Gyűlölöm az egész világot, amit otthagytam, amiben meghalt az anyám, és amiben ott ragadt az apám.

18. Kétség, mint lelkiismeret

– Gratulálok, Avraam, jó munkát végeztél – kezdte David a beszélgetést. – Walhall lényegében mindent elismert, ez már elég egy tárgyaláshoz. Ha hozzátesszük a túlélők vallomásait is, kész vagyunk.

– Igen – gondolkodott el Avraam, – mindent beismert. Amivel védekezni tud, hogy közvetlenül nem vett részt zsidók meggyilkolásában, amit meg tett, azt bárki megtette volna a hazája érdekében. Bőségesen hozott példát Izrael történetéből is. Szerintem a bíróság előtt is ezzel fog védekezni, hogy nálunk is volt Deir Jaszin, hogy nincs jogunk elítélni őt.

– Azt hiszem, ez az a védekezés, amivel senkit sem fog meghatni Izraelben. Néhány száz halott és több millió között nagyságrendi különbség van.

– Mégis... A világ előtt nem fog úgy tűnni, hogy az egyik gyilkos ítélkezik a másik felett? – bizonytalankodott Avraam.

– Csak nem hatott rád is ez a lózung? Idáig jó hazafinak ismertelek.

– Nem, dehogy! – tiltakozott Avraam. – Csak elgondolkoztam, hogy milyen hatást váltana ki.

– Egy kihallgató tiszt, akinek lelkiismerete van? Még engem is érnek meglepetések – mosolyodott el David – Nézd... Neked nem kell bemutatnom Izraelt. Nálunk is vannak fanatikusok, akik, remélem, a pokolban közös üstbe kerülnek a Walhall-félékkel. De te is tudod, hogy Izrael más. Nálunk meg van a kételkedés joga. Nálunk is történtek olyan dolgok, amikre nem vagyunk büszkék, de a társadalom többsége ezeket elítéli. Szégyelli – kereste a szavakat. – Ők büszkék voltak arra, amit tettek, ahogy te is mondtad, benne szemernyi kétség sincs, hogy ártatlan és minden, amit tett helyes vagy védhető. Egy demokratikus társadalomban, mint a miénk, a közvélemény nem engedi, hogy az örültség eluralkodjon rajtunk.

Nálunk, ha harcra kerül sor, mindenki kézbe veszi a puskáját és harcol, de egyébként kritizál. Gondolj arra, hogy hány zsidó áll ki a palesztinok mellett. Nálunk van kétség, és ha valami, akkor ez különböztet meg tőlük.

– Tudod, David, ahogy beszélgettem vele, sokszor elgondolkoztam. Tudod, 67³²-ben a páncélosoknál szolgáltam. Amikor parancsot kaptam, teljesítettem. Nem, nem kaptam olyan parancsot, hogy civileket öljek. De elgondolkoztam azon, hogy ha akkor olyan utasítást kapok, amit békeidőben

³² az úgynevezett 6 napos háborúban, amikor Izrael elfoglalta a jelenleg részét képező területeket

szégyellnék, vajon mit tettem volna? Teljesítem? Teljesen mindegy, hogy egy vagy száz ártatlanról van szó. Átléptem-e volna azt a határt, amit minket tőlük elválaszt?

– Látom, valahol hiba volt, hogy engedélyeztem, hogy te foglalkozz Walhallal.

– Elkövetted. Az ő kérésére – mosolyodott el Avraam.

– Mi zsidók sportemberek vagyunk... De azt hiszem, vonatkoztassunk el attól, hogy most a zsidók ítélik meg egy náci felett. Nem történelemkönyvet kell írunk ezzel a perrel, vagy legalábbis nem csak azt – magyarázta David.

– Hanem?

– Be kell bizonyítanunk, hogy vannak olyan emberiesség elleni bűnök, ami alól nincs feloldozás. Mert nincs olyan embertelenségre épülő ország vagy birodalom, ami egyszer ne bukna meg. És igen, igazad van: tanulnunk kell ebből az esetből. Nem elég, ha azzal dőlünk hátra, hogy felakasztottunk egy tömeggyilkost. Hanem arra kell gondolnunk, hogy soha nem szabad olyanná válnunk, mint ők. Hogy, ha Izrael egy napon olyan állammá válna, ami a terrorra épül, mi is rálépünk a bukáshoz vezető útra. Hogy minden tettünk mögött ott kell, hogy legyen a kétség, vajon helyesen cselekszünk-e.

– A háborúban is?

– Akkor főleg. Ha a halál inflálódik, az emberek hajlamosak behunyni a szemüket. És mi, néhány milliónyian százszor annyi arab között vagyunk elszórva, ha elveszítjük az erkölcsi tartásunkat, akkor milyen jogunk lenne ehhez a földhöz? A tóra? – tette fel a költői kérdést David.

– A rabbik szerint igen... – vetette ellen Avraam.

– Persze, ahogy a kádik³³ szerint a Korán meg nekik ad jogot Jeruzsálemre. Istenre hivatkozni a tulajdonjogi kérdésekben nem túl perspektivikus.

– Akkor, ha jól értem, azt mondd, hogy legyen kétségünk abban, hogy igazunk van, hogy igazunk legyen? Csak nem egy jesivába³⁴ jártál? – kérdezte nevetve Avraam, hiszen tudta, hogy David a legkeményebb kibucnyikok³⁵ közül való.

– Ha a kétséget lelkiismeretnek nevezzük, ugye jobban hangzik? De lényegében igazad van. No, hagyjuk a filozofálgatást, fogadd gratulációm, remek munkát végeztél.

Avraam megértette a kimondatlan célzást:

– El akarod venni tőlem az ügyet?

– Sajnos el kell vennem – vonta meg a vállát David. – Emlékszel? Amikor rád osztottam az ügyet, azt mondtam, többek között azért kapod meg, mert szefárd vagy, közvetlenül nem érintett, ezért nem

³³ muzulmán eljárás

³⁴ zsidó vallási iskola, ahol a Tórát (Mózes öt könyve) és a Talmudot (Biblia utáni tanításai) tanulmányozzák

³⁵ kibucban vagyonszövetségben élő zsidó, híresek keménységükről és vallási közömbösségükről

vádolhat senki sem azzal, hogy bosszúszomjas bibsi vagy. De – csapott az asztalán fekvő mappára, – ennek vége. Kiderült, hogy valami köze van a feleséged szenvedéséhez. Nem engedhetem, hogy bárki is azzal vádoljon meg, hogy az egyéni sorsod miatt gyűlöld Walhallt és nem vagy pártatlan.

– Értem, főnök. De tudnod kell, hogy a dolog nem úgy áll, ahogy gondolod – mondott ellen Avraam.

– Hanem? – húzta fel a szemöldökét David.

– Tulajdonképpen, valószínűleg neki köszönheti az életét. Ő vagy valamelyik társa húzta ki a gáz-kamrákba indulók közül.

– Tulajdonképpen, akkor hálásnak kellene lenned neki?

– Ez azért túlzás. De talán bosszúállással senki sem vádolhat meg.

– Mindegy – vont a vállát David. – Érintett vagy, tehát nem viheted tovább az ügyet. Így döntöttem.

– Emlékszel – próbált meg ellenkezni Avraam, – az elején azt mondtad, hogy érzed, hogy még van valami a történet mögött. Hogy miért jön ide egy náci és adja fel magát nekünk.

– Igen, emlékszem. És?

– Erre még nem sikerült rájönnöm. Érzem, most, hogy mindent elmondott, kész arra, hogy ezt is elárulja. Csak pár napra lenne szükségem.

– Hm... – gondolkodott el David. – Mondjuk egy hétre?

– Annyi biztosan elég lesz.

– Akkor megmondom, mi lesz. Elveszem tőled az ügyet, nem tehetek másképpen. Azonban, mivel itt egy kiemelt fontosságú ügyről van szó, nem akarok egyedül dönteni, írok a miniszternek egy feljegyzést arról, hogy állítson le. Mire visszaér a feljegyzés további intézkedés végett, legalább egy hét. Addig még tied Walhall. Rendben?

– Igen, főnök, köszönöm. Ígérem, ki fogom nyomozni, hogy mit titkol.

– Ebben biztos vagyok. Aztán menj el szabadságra. Sarahnak nagy szüksége lehet most rád.

19. A kórházban

– Aba³⁶, mesélj nekem kérlek – kérte Ichak a kórházban

– Miről szeretnél hallani?

– A gyerekkorodról. Hogy milyen gyerek voltál? Akkor milyen volt Izrael?

³⁶ apa

- Tudod, én nem Izraelben születtem, a családom Egyiptomból származik.
- És milyen ország az az Egyiptom?
- Hát... Sivatagos. Olyan, mint a Negev³⁷, emlékszel, egyszer kirándultunk arra.
- Csak homok és sziklák?
- Igen, az ország nagy része úgy néz ki. De tudod, van ott egy folyó, a Nílus, annál szebbet még nem láttál. A homokot élővé varázsolja, amerre folyik, kizöldül a táj. És ott vannak a piramisok is, azok olyan hegyek, amiket emberek emeltek a semmi közepén. És mindenfelé ősrégi szobrok állnak, amiket még a fáraók emeltek.
- Azok a fáraók, akik az őseinket rabszolgaságra vetették?
- Nem, ezek a fáraók még jó emberek voltak, sokkal régebben éltek, mint hogy a zsidók Jakovval oda költöztek volna. És a folyóban krokodilusok élnek, leviatánok.
- Akkor az egy csodálatos ország lehet, ha még leviatánok is élnek benne. Mint a mesékben.
- Igen – emlékezett vissza Avraam, – mint a mesében.
- Aba... Akkor miért hagytad ott ezt a csodálatos országot? Hiszen nálunk nincs se nagy folyó, se leviatánok.
- Mert akármilyen szép ország is volt, nem szerettek ott minket. Tudod, minket zsidókat, sehol sem szeretnek, csak itt Izraelben. Ez a mi földünk, ez a mi országunk. Ez az otthonunk. Itt biztonságban élhetünk.
- Akkor... – hallgatott el a kisfiú.
- Mit akarsz kérdezni, Ichak?
- Akkor – kezdett bele újra a mondta a kisfiú. – Ezért szereted jobban Izraelt, mint engem? Mert Izraelben lehet csak élni? És mert itt fogok meghalni?
- Hogy jut eszedbe ilyen butaság?
- Mert anyu sokkal többet van velem és figyel rám. Te meg csak este jössz be, mielőtt elaludnék és akkor sem figyelsz rám.
- De honnan veszed, hogy meg fogsz halni? – kérdezett vissza Avraam.
- Érzem, Aba. Tényleg meg fogok halni?
- Nem, meg fogsz gyógyulni. És azért dolgozom annyit, hogy te biztonságban és szabadon élhessél.
- Megígéred, Aba?
- Mit? – kérdezett vissza Avraam, hogy fel tudjon készülni a hazugságra.

³⁷ sivatag Izrael déli részén

– Hogy meggyógyulok – nézett apja szemébe Ichak.

Avraam nagy lélegzetet vett, de így sem tudott a fia szemébe nézni: – Ígérem.

– Köszönöm, Aba. Akkor tudom, nem lesz bajom. Akkor elengedlek, hogy dolgozhass. De ugye tényleg nem engeded meg, hogy bajom essék?

– Soha, Ichak... – ölelte át a gyermekét... Csak reménykedett abban, hogy a kisfiú nem veszi észre, hogy könnyezni kezdett.

Kifele menet újra találkozott az orvossal. A doktor a szemébe nézett:

– Bocsásson meg, az előbb benéztem a kórterembe, és akaratlanul is hallottam, mit mondott a fiának.

– Igen, értem.

– Ugye tudja, hogy válságosra fordult az állapota?

Avraam kiszáradt torokkal kérdezett vissza:

– Mennyi?

– Egy hét. Legfeljebb. Tudom, nem lehet erre felkészülni, de jobb ha tudják. Már csak napok kérdése – válaszolt a doktor.

– És ez... biztos?

– Az orvostudomány jelenlegi állása szerint.

Avraam gyalog ment haza, nem tudott volna buszra ülni és a halál örök körforgásán gondolkozott. A náci megpróbálták meggyilkolni a zsidókat, miközben az életre, a Lebensraumra, az életterre hívatkoztak. Izrael kikiáltása óta háborúzik, mert élni akar, azt akarja, hogy legyen egy hely a földön, ahol a zsidók békében élhetnek. Magában tudta, hogy ez a háború más, mint a nácié volt, mégis, eszébe jutott, amikor '67-ben a tankban ülve hogy kiáltoztak örömeikben, ha egy-egy ellenséges tankot sikerült kilőniük. Pedig abban is emberek ültek, arab fiatalok, akiket kényszerrel besoroztak, hogy gyilkoljanak.

Mindenki csak élni akar, és ha kell, ezért gyilkol. Ennek nem lesz sohasem vége?

Most éppen nincs háború, de ő is azért küzd, hogy egy gyilkost akasztófára juttasson, azért, hogy a fia biztonságban élhessen. De a fia meg fog halni, s az utolsó heteket, amiket vele tölthetett volna, elpazarolta.

Nem, rázta meg a fejét. Ennek véget kell vetni. Holnap reggel lesz az utolsó kihallgatás, lezárja az aktákat és Daviddól szabadságot kér.

Az életet fogja választani. Még akkor is, ha ez az élet pár napig pislákol csak.

20. Az utolsó kihallgatás

– Nos, kedves Avraam, sikerült beszélnie a feleségével? – kezdte Walhall a beszélgetést.

– Igen. Elmondott mindent. Honnan tudta?

– Kedves barátom, ha megengedi, hogy így szólítsam ez elmúlt hetek után, mi németek alapos emberek vagyunk. Mint mondtam, önök zsidók intuitívak, mi alaposak. Csak nem gondolja, hogy ide jöttem volna Izraelbe, ha nem tervezek el pontosan mindent?

– Precíz németek, ösztönös zsidók... Közhelyek – vonta meg a vállát Avraam.

– De olyan közhelyek, amik neveltetésünkönél fogva, igazzá válnak. Igazak, mert hiszünk bennük. Talán eleve nem különbözünk egymástól, mi németek és maguk zsidók, de különbözni akarunk, így különbözővé is válunk. Szóval akkor tudja, hogy a felesége az én kísérleteimnek köszönhetően maradt életben.

– Igen, de ne várjon ezért köszönetet tőlem. Mert közben ezernyi más zsidót megölt.

– Nem is vártam köszönetet – mosolyodott el Walhall.

– Walhall úr, közölnöm kell önnel...

– Siegfried, ha szabad kérnem.

Avraam agyán átcikázott, hogy végül is igaza van az öregnek: megmentette a feleségét, legalább ennyi jár neki.

– Szóval, Siegfried, közölnöm kell önnel, hogy a kihallgatások a mai napon véget érnek, az aktákat átadjuk az ügyészségnek, mivel elegendő bizonyíték gyűlt össze a tárgyaláshoz. És, nem hivatalosan azt is közölnöm kell önnel, hogy szerintem önre a legsúlyosabb ítélet vár.

– Köszönöm, én is így gondolom. És akkor ennyi? Mindent megtudott, amit akart? – kérdezte az öreg.

– Mindent, ami a tárgyaláshoz kell.

– Nem maradt önben semmi kérdés? Most van az utolsó alkalom...

– Nincs több hivatalos kérdésem.

– És nem hivatalos? Mondjuk, hogy miért jöttem ide és adtam fel magam? – kérdezte alig rejtett fölénnyel Walhall.

– Erre valóban kíváncsi lennék... – bólintott a kihallgató.

– Akkor elárulom. Hogy igazolást nyerjek.

– Igazolást? Tőlünk?

- Igen. Ha egy zsidó mondja ki, hogy volt haszna annak, amit csinálok, hogy mi náci, hajtottunk valami hasznot az emberiségnek, mert olyan kutatásokat végeztünk, olyan dolgokat fedeztünk fel, amiket senki más, boldogan halok meg – nyílt meg az öreg.
 - Komolyan azt várta, hogy idejön, elmond mindent és mi megveregetjük a vállát?
 - Igen. Talán rájött arra az elmúlt hetekben, hogy nem vagyok szörnyeteg. Csak ennyit kérek: ismerje el, hogy nem voltunk vadállatok, hogy valahol az emberiség javát szolgáltuk.
 - Ez undorító, ne is haragudjon. Ha ilyet kimondanék, elárulnám azt a sokmillió zsidót és egyéb szerencsétlent, akit legyilkoltak.
 - Mégis, ezért az egy mondatért jöttem ide. Hogy kimondja – erősködött az öreg.
 - Ezt sohasem fogja tőlem hallani! – kiáltotta indulatosan Avraam.
 - Ebben nem vagyok ennyire biztos.
 - Nem tud olyat mondani, amitől megváltozna a véleményem. És azt hiszem, ezzel le is zárhatjuk a kihallgatást.
 - Ha már vége a kihallgatásnak, akkor ki is kapcsolhatjuk a magnetofont. Lenne kedve egy kicsit beszélgetni?
 - Ugyan miről? – kérdezett vissza cinikusan a kihallgató.
 - Mondjuk az irodalomról, a modern gótikus regényekről.
 - Tessék?
 - Tudja, a háború után megjelent egy gótikus regény, a Gyűrűk ura. Olvasta?
 - Igen – válaszolta Avraam bizonytalanul. Mire akarhat kilyukadni ez a náci?
 - Tudja, öregszem... Nem emlékezik, hogy hogy hívták azt a hegyet Középföldén, ahol a törpék egy várost hoztak létre a barlangokban?
- Mória, akarta kimondani Avraam, de elharapta a szót. Hirtelen úgy érezte mindent ért, vagy legalábbis majdnem mindent. Végtére is, ha mindent tud a feleségéről, a fiáról ne tudna? És Mória hegye nem csak a Gyűrűk urában, hanem a Tórában is szerepel.
- Felállt és kikapcsolta a magnetofont.

21. Az alku

Avraam nem volt vallásos, de mint minden zsidó, ő is ismerte a Bibliát, Ábrahám történetét: „*Vedd, kérlek, fiadat, az egyetlen, akit szeretsz, Izsákot, és menj el vele a Moriá földjére, hogy feláldozd nekem égőáldozatul egy hegyen, amelyet majd megmutatok neked!*”. Tudta, az öregember erre utalt a Mória szóval. Gyűlölettől csillogó szemmel fordult hozzá:

- Mit akar? Nem elég, hogy a piszkos játszmaiba belevette a feleségemet, a fiamat is akarja?
- Én mondtam, mit akarok – mosolyodott el Walhall. – Egyetlen mondatot, amiben elismeri, hogy igazunk volt, hogy mi németek Hitler alatt valóban emberfeletti teljesítményekre voltunk képesek, akik nélkül ma nem tartana itt a világ. Von Braun nélkül az amerikaiak nem készülnének a holdra szállásra, a Junkers-motorok nélkül nem lennének lökhajtásos utasszállítók, a pótélelmiszereink segítenek legyőzni az éhezést, és a mi kutatásaink nélkül, például a gerincvelői reflexek terén, nem tartana itt az orvostudomány.
- Miközben több ezer ember a halálba küldtek – mondott ellen Avraam.
- Már megbocsásson – folytatta magabiztosan az öreg, – de pár ezer ember árán több százmillió ember életét mentettük meg, tettük könnyebbé. Ön is volt katona, ha jól tudom. Amikor kiadták a parancsot a támadásra, önök is tudták, hogy lesznek áldozatok, de azt is, hogy sokkal több embert fognak megmenteni. Nézze a mi kutatásainkat is ezen a szemüvegen keresztül. Más lesz a kép.
- Maga a gyilkosok oldalán áll, én az áldozatokén. Sohasem fogom elismerni a gyilkosok igazát.
- Engedje meg, de a történelemben mindenki gyilkos és áldozat, nincsenek ártatlan népek. Maguk zsidók, mindig Mózesre hivatkoznak, de ő kiirtotta a helyi népeket, amikor bevonult Kánaánba. Mi németek sem tettünk mást, csak a mózesi törvényeket lefordítottuk a jelen kor nyelvére, ebből lettek a nürnbergi törvények. De azt hiszem, nem az a fő kérdés, hogy én mit akarok.
- Hanem? – kérdezte a kihallgató.
- Hanem az, hogy maga mit akar.
- Én? Igazságot. Azt akarom, hogy a hazámban a zsidók békében és szabadságban éljenek – jelentette ki jórészt tettetett határozottsággal Avraam.
- És nem a bosszút? Bocsásson meg, ön bizonyára az igazságszolgáltatás szót használja, nem akarom minősíteni a szándékait.
- Az igazság ennek csak egy eszköze. Nekem nem az kell, hogy a gyilkosokat felakasszák, hanem az, hogy soha többé ne legyenek gyilkosok.
- Azt hiszem, ön ugyanolyan idealista, mint én voltam fiatalkoromban – mondta Siegfried, s mintha atyai szeretet csillant volna meg a szemében.
- De ez nem változtat azon, hogy én vagyok a kihallgató, ön meg a vádlott.
- Valóban, ezen már semmi sem változtat. De, mint mondtam, én, amikor idejöttem, számoltam azzal, hogy fel fognak akasztani. De tudom, hogy előtte ki fogja mondani ezt az egy mondatot, amivel igazolja a tetteimet és a világnézetemet.
- Maga fantaszta – mondta megvetéssel Avraam.
- Csak idealista, mint ön is. Szeretnék önnek egy alkut ajánlani.
- Maga? Már mindenestül a miénk. Miénk az élete, miénk a gondolatai – mutatott az asztalon fekvő mappára a zsidó.

– Nem. Van még valamim, amire önnek nagyon nagy szüksége van és én megadhatom.

– Mi lenne az? – kérdezte a fiatalember, miközben már sejtette a választ.

– A fia, Ichak élete. Ugyanis, én mielőtt idejöttem volna, alaposan tanulmányoztam a felesége aktáit, és a fia kórlapját. Tudom, milyen örökletes betegségben szenved és azt is tudom, mi ennek az ellenszere. És tudom azt is, milyen gyógyszerre lenne szüksége. És ha kimondja, hogy igazam volt, odaadom. Nem kérek mást, csak hogy négy szemközt mondja ki, nem kell másnak hallania. Vagy az is elég, ha leírja a papír fecnire, hogy igazam volt, utána el is égetheti, ha fél attól, hogy más is meghallja. Egy mondat a fia életéért. Nem nagy ár.

– Komolyan mondja, hogy ad egy receptet, ami megmentheti a fiamat? Izrael legjobb orvosait kerestük meg, ha ők nem tudnak róla, akkor nem is létezik.

– Dehogynem – nyugtatgatta az öreg. – Azt hiszi, minden dossziét nyilvánosságra hoztak? De nekem megvan egy fiolában az orvosság. Kéri?

– Hazudik! – vesztette el Avraam az önuralmát. – Nincs magánál semmi sem! Ha lenne, elvinnénk! Nincs szükségem a nagylelkűségére.

– Csak ismételni tudom magamat. Egy fiolában a szérumot átcsempésztam a határon, és elrejtettem valahol az országban. Tudja maga is, hogy egy hétig jártam Izraelt, mielőtt feladtam volna magamat, ezernyi alkalmam volt, hogy eldugjam. Tudom, most arra gondol, hogy az embereit kiküldi, hogy járjanak végig minden helyet, ahol jártam. De számoljon utána... Hány emberre lenne szüksége? Mivel indokolná a feletteseinek ezt az akciót? Képesek lennének-e megtalálni. Erősen kétlem. De ha mégis, hány napba telne? Hány hétbe vagy hónapba? És hány napja, hete van még hátra a fiának? És ha közben történik valami, meg tudná-e bocsátani magának, hogy ön ölte meg? Azért mert képtelen volt kimondani egyetlen mondatot, aminek az igazságtartalmáról a szíve mélyén meg van győződve. Nos, kedves Avraam, az ön kezében van a fia élete.

– De... – suttogta kiszáradt torokkal Avraam. – Ha ezt megteszem, sokmillió ember halálát igazolom.

– Ez csak szofisztika³⁸ – legyintett az öreg. – Ha a fia meghal, egy sem fog feltámadni közülük. Engem ugyanúgy felakasztanak, nem mintha ez számítana. De a fia élni fog.

– Nem tudom megtenni, még ha akarnám is.

– Tudom, ez hirtelen jött. Maradjunk abban, hogy a kihallgatásnak itt vége. Holnapig gondolkozzon és jöjjön vissza. És ha kimondja azt az egy mondatot, pár órán belül a kezében lesz az orvosság és a fia meggyógyul.

– Azt kéri, tagadjak meg mindent, amiben eddig hittem, amiért eddig harcoltam – összegezte csendesen Avraam.

– Igen – mosolyodott el az öreg náci. – Mindent, ami hazugság volt, hogy egy életet megmentsem. Egy világot. A fiát. Ábrahám képes lett volna feláldozni a fiát az Örökkévalónak, önök azt mondják, csodálatos hite volt. Én azt mondom, csak egy öreg fanatikus volt, ilyenre még mi náci sem lettünk volna képesek. Maga képes lenne egy ideológia miatt feláldozni a fiát?

³⁸ üres filozofálgatás, szócséplés

– Az igazságot áruljam el, amiben hiszek?

– Ugyan – legyintett Walhall. – Ha képes egy eszméért, egy hitért, ahogy maga mondja, feláldozni a fiát, semmivel sem különb, mint a koncentrációs táborokat működtető SS.

– Ezt nem értem.

– Ők is zsidó gyerekeket gyilkoltak meg egy ideológia nevében. Ha maga képtelen kimondani azt az egy mondatot, amivel Ichak életét megmenthetné, csak eggyel több zsidó gyerek hal meg a nagy és fenséges igazság nevében. Vállalja?

– Maga sátán...

– Ugyan – legyintett az öreg. – Önök a kamerádomat, Mengelét a Halál Angyalának nevezték. Én csak a beosztottja voltam, a Sátán szó talán túl nagy rang lenne nekem. Én legfeljebb csak egy al-angyal lehetek mellette.

– A halál angyala... – ismételte a kihallgató.

– Ismerem az önök vallását. A halál angyala is csak az Örökkévalót szolgálja, ahogy most én is: nem a halált, hanem az életet kínálom önnek.

– Egy sátáni alku keretében...

– Hagyjuk, kérem, a jelzőket! Csak erre gondoljon: egy mondattal megmentheti a fiát. Ma menjen be hozzá. Ő még kislány, az ő számára maga az Isten. Magára fog nézni és a szemében az a kérdés lesz, hogy hagyja-e, hogy meghaljon, hogy miért nem tesz csodát, hogy meggyógyuljon. És ha maga a szemébe néz és képes azt mondani, hogy nem, meg kell halnod, mert ezt kívánja az igazság... Nos, akkor ön még nálunk is nagyobb szörnyeteg – zárta le Walhall a beszélgetést.

22. Kétségek

Avraam a kihallgatás után azonnal a kórházba ment. Ichak nem kérdezett semmit, csak játszottak hármásban Sarahhal, majd miután a felesége hazament mesélt a kislánynak. Közben egyfolytában Walhall ajánlata járt az eszében. Ha a fiára nézett, tudta, el kell fogadnia. Ha a nőre, érezte, hogy ő is ugyanezt mondaná, de érezte, hogy pont miatta kellene nemet mondania az ajánlatra. Hiszen az ő családját irtották ki a Walhall-félek, az ő törekény kislánytestét és lelkét alázták meg, üresítették ki, kínozták meg... Szabad-e igent mondani arra, hogy mindezt jogosan tették?

De megölheti-e az asszony életének egyetlen értelmét, a gyermekét?

Tudta, hogy végül igent fog mondani. Elárul mindent, azért, hogy egyetlen lelket megmentsen. De nem azt mondják-e, hogy aki egyetlen lelket megment a világot menti meg? De milyen lesz az a világ, amiben létjogosultsága van a tömeggyilkosságnak, a kínzásnak, a felsőbbrendűséget hirdető ideológiáknak?

Egyetlen gyermek élete szemben milliók halálával... De egy kis élet nem ér-e többet mindennél? Hiszen a halottak így sem, úgy sem támadnak fel.

Érezte az öregember sátáni csapdáját.

Ha azt mondja, hogy haljon meg a fia, de éljen az igazság, akkor ugyanolyan fanatikussá válik, mint a náci gyilkosok. Ha viszont azt mondja, hogy minden mindegy, csak éljen a fia, akkor a saját vére életéért jóváhagyta milliók halálát – pont mint a nácik, akik azt mondták, hogy a saját vérük, a saját népük fennmaradásáért nem nagy ár mások halála.

Ha hinne Istenben, talán könnyebb lenne. Akkor tudna bízni abban, hogy az Örökkévaló elküldi angyalát és az majd megmenti a Ichakot és az igazságot is. De nincs Isten... Csak a sátán létezik, ott ül a cellájában és örül annak a tökéletes csapdának, amibe beleesett.

Ichak a kezét fogva aludt el. Mikor el akart indulni, egy pillanatra felriadt:

– Aba, ugye szeretsz?

És Avraam tudta, hogy igent fog mondani a Sátánnak. Mert nincs igazság, nincs Isten, csak a Gonosz és az ő kezében vagyunk. Nincs semmi más, csak ez a kisfiú, aki bízik benne. És ő ezért a kicsiny lélekért el fogja adni a lelkét a Sátánnak, mindent feláldoz majd ennek a Molochnak³⁹ az oltárán. Mindent, csak a fiát ne kelljen áldozatul adnia.

Hazafelé menet elsétált David irodája mellett. A lámpa még égett a főnökénél. Érezte, most be kellene mennie, el kellene mondania, hogy Walhall meg akarta vesztegetni. Vajon mit mondana? Hiszen nem csak a főnöke, hanem a barátja is. De izraeli tiszt is, nem mondhatja azt, hogy jól van, csak adj igazat annak a vén nácinak. Nem mondhatja ezt.

És ő nem oszthatja meg ezt a terhet senkivel sem. Se Sarahal, se Daviddal. Se Istennel, aki nem is létezik.

Csak a saját lelkét szabad elárulnia.

Este otthon Sarah letargiában várta:

– Elegem van. El akarok menni innen.

– Mi történt?

– Telefonáltak... Apám meghalt – közölte a nő szárazon a tényt.

– De hogyan? Nem volt beteg.

– Öreg volt, zsidó és Magyarországon élte le az életét. Ez nem elég? Utálom ezt az egész világot. Gyűlölöm. Semmim sem maradt.

– És mi? – kérdezett vissza fájdalommal Avraam.

³⁹ a föníciaiak istene, átvitt értelemben az alvilág istene. I.e. a 7-8 században a zsidók körében is elterjedt a kultusza, az elsőszülött fiúgyermeket áldozták fel neki.

– A haldokló fiamra gondolsz és magadra?

– Igen. Még nem halt meg, van reményünk. Ne temessük el.

– Ha a legkisebb remény is lenne... – gondolkozott el az asszony. – Akkor más lenne, akkor tudnék mibe kapaszkodni. Nem tudod, mennyit imádkoztam és mindig egyre csak rosszabb lett. Ide figyelj, Avraam. Mondani akarok valamit.

– Mondjad – válaszolta rossz előérzettel a férfi.

– Ha... ha meghal Ichak. Én elhagylak.

– Tessék?

– Igen. Akkor nekem semmi sem maradt az életben. A szüleim halottak, a fiam halott. Európából elmenekültem, mert úgy éreztem, nem bírok azon a földön maradni, ahol kiirtották a családomat. De ha a fiam meghal... Nem akarok ezen a földön sem maradni. Ki akarok vándorolni.

– Hová? Mi maradt még, ha Izrael sem felel meg?

– Amerika. Ne áltassuk magunkat, azoknak, akik alijáznak, azoknak a fele legalább ezt tervezi. Itt Izraelben, ha a vallásos mázat lekaparjuk, egy kis Amerikát hoztunk létre. Amerikai zenét hallgatunk, kiöregedett amerikai kocsikkal száguldozunk, amerikai rágógumit rágunk. Eljártsszuk, hogy mi is ott élünk, miközben nem tudjuk, mikor rohannak le minket az arabok, miközben még egy normális rezsónk sincs a konyhában. Elegem van Izraelből is!

– És Amerika jobb lenne? – kérdezte vissza Avraam.

– Igen. Ott nincsen múlt. Nincsenek velem az árnyak.

– És én?

– Te Izraelbe vagy szerelmes, nem belém. Mennyi időt töltesz munkával és mennyit töltöttél velem és a fiaddal? Te képtelen lennél máshol élni – vetette férje szemére az asszony.

– És ha Ichak meggyógyulna? Még él!

– Ne áltassuk magunkat – legyintett a nő. – Nincs remény. Ha lenne bármi is, hidd el, megtennék mindent, kopaszra borotválnám a fejemet, megtennék bármit... De nincs. Legyünk realisták. Ha meghal, eltemetjük, de nem akarok azon a földön élni, ami magába zárja a fiamat.

Ichak érezte, hogy nem szabad semmit sem mondania a pislákoló reményről. De meg kell tennie. El kell árulnia mindent, amiben hitt. Aztán?

Keserűen elvigyorodott. A jó öreg megoldás még mindig ott van. A szolgálati pisztolya. Egy töltény mindig lesz benne.

Mert lehet, hogy helyes, hogy el fogja árulni a legyilkolt zsidókat, el fogja árulni a hazáját... Igen, ezt kell tennie.

De ezzel a teherrel nem fog tudni tovább élni. Mert most már értette: Walhall igazából nem az elismerésre vágyik. Hanem arra, hogy rajta keresztül minden zsidót megalázzon, bebizonyítsa, hogy ők sem különbek, hogy bennük is ugyanaz a kis Walhall él... Talán az lenne a helyes, ha miután megtette, amit kell, megmenti a fiát, felkölteti az öreget, magával is végeznie kell, hiszen már ő is megfertőződött.

23. Éjszaka

– Tölts egy italt... Apám emlékére – szólalt meg Sarah.

Avraam töltött: – Jó ember volt. Igaz ember.

– Igen... Az volt. Most már semmi sem köt Magyarországhoz.

– Semmi – bólintott a férje.

– Csak az emlékek, amiket szeretnék elfelejteni. A szép és a gonosz emlékek...

– Szépek? – kérdezett vissza meglepetten Avraam.

– Igen. Ott voltam gyerek. Tudod, mindennel együtt szép volt az az idő. Ott voltak a szüleim, a barátaim, a rokonaim. És amíg nem kezdődött az örület, hagytak élni. Egy külön, kis zsidó világban éltünk. És apám jó ember volt, mindennek ellenére ő magyarnak tartotta magát. Emlékszem, hogy sírt örömeiben, amikor az elcsatolt országrészeket visszakaptuk. Groteszk, nem?

– Sokan hitték azt, hogy a szülőházjuk befogadja őket. Hogy zsidóként élhetnek abban az országban, ahol születtek. De, nekünk zsidóknak itt van a hazánk, Erecben.

– Talán igen – bólintott az asszony. – De mégis... Nem tudom kivetni magamból azt az országot. Tudod, amikor Ichak megszületett, sokszor álmodoztam arról, hogy visszalátogatok vele Budapestre. Hogy megmutassam neki, hogy voltam kislány, hol éltünk, játszhatott volna a nagypapjával. Tudom, butaság és talán én magam sem gondoltam komolyan. Mégis... Fáj, hogy nem tettük meg.

– Gondolj arra, hogy apád halála után Magyarország idegen föld. Ez a hazánk – próbálta vigasztalni Avraam.

– És Ichak is haldoklik, akár mennyire is nem akarjuk elhinni. Mégis... – hallgatott el Sarah.

– Mégis?

– Nem tudom kivetni magamból. Még mindig magyarul álmodok, gyakran veszem észre, hogy magyar dalokat dúdlok. Volt egy dal, már nem tudom a szövegét, mégis, állandóan itt motoszkál az agyamban, nem tudok szabadulni tőle. Tudod... *Jibóne hamikdos, ír Cijajn tömálé* – kezdte dúdolni a nő. Ha felépül a Szentély, Sion városa benépesül...

– Ez zsidó dal, nem?

– Most már igen. De apám sokszor elmesélte, hogy ez egy magyar dal volt. Egy zsidó dal magyar dallamra, nem groteszk?

– Groteszk, mint a zsidó sors.

– Neki, ezt is sokszor emlegette, ez jelképezte a magyar-zsidó közös sorsot. Így mondta, a magyart helyezte előre. Hogy a magyar és a zsidó szíve mélyén ugyanaz a dallam csendül. De a dallamot elnyomta az Auschwitzba menő vonat zakatolása. És hiába menekültem el, a halál itt is utolér – nézett maga elé üres szemekkel Sarah.

Avraam képtelen volt hallgatni. – Ne add fel a reményt! Még él Ichak!

– Tudsz valamit? Mondott valamit az orvos? – kérdezte kétségbeesve a nő.

– Nem – hajtotta le a fejét a férje. – Nem mondtak semmi újat.

– Akkor kérlek, hagyd el. Nem akarok reménykedni. Csodák nincsenek. Azt hiszed, könnyű úgy a fiam szemébe néznom, hogy tudom, csak napjai vannak hátra? Csak úgy tudom elviselni, ha nem gondolkok bele. Ha arra gondolkodom, hogy ma találkoztam vele, hogy holnap fogok, és kitörlöm a tudatomból, hogy mi lesz a holnap után. A holnapután nem létezik. Mindent megadnék, eladnám a lelkemet is, hogy ne így legyen. De így lesz. És ilyenkor kifutnék a világból.

– Szeretlek – próbálta vigasztalni Avraam a legautentikusabb közhellyel.

– Tudom. És hidd el, én is. De nem tudok itt maradni melletted. Úgy érzem, új életet akarok kezdeni. Végtelenül üresnek érzem magam. Azt mondják, az ember mindig az apja képére képzelel el Istent. Ha ez igaz, az én Istenem ma meghalt. És nem voltam mellette.

– Nem te tehetsz róla. A történelem – próbálta vigasztalni a férje.

– Mi sohasem tehetünk róla, a történelem mindent igazol. Tudod, eszembe jutott, amikor anyámat megölték. Én csak álltam ott, még odanézni se mertem, pedig tudtam, hogy keres a szemével, hogy erőt merítsen belőlem. És én gyáva voltam, nem mertem egy pillantással sem elárulni magam. És utólag jöttem rá, hogy anyám még valamit mondani akart nekem. És ha a szemébe mertem volna nézni, akkor megértettem volna.

– Ne okold magad. Ez csak utólagos önvád, hogy te életben maradtál, míg ő meghalt. A túlélők között gyakran előfordul.

– Nem, nem értesz engem... Én nem egy vagyok a tömegből, akinek pszichikailag pontosan leírható tünetei vannak. Én én vagyok. Az anyám lánya, aki elárulta őt. Az apám lánya, aki elhagyta őt. Érted? Talán apám is mondani akart volna még nekem valamit, de én elmenekültem és nem hallgattam meg – tiltakozott a nő.

– Nem tehetél mást... Miért lett volna jobb, ha te is meghalsz az anyáddal? Vagy ha apáddal maradsz Magyarországon?

– Semmivel... – legyintett Sarah. – Mégis. Akkor nem lenne lelkiismeret furdalásom. Ahogy most is, Ichak miatt.

– Ichak miatt?

– Igen. Én élek, ő meghal. A túlélőknek mindig hordozniuk kell ezt a terhet. És hazugság az egész munkád.

– Micsoda? – csodálkozott a férje. – Mi köze mindennek az én munkához?

– Nem tudom, ki hogyan éli meg. De eszembe jut, hogy amikor a koncentrációs táborból hazaértünk, akkor a magyarok, a szomszédjaink, a barátaink nem akarták elhinni, hogy min mentünk keresztül. Akkor haragudtam rájuk ezért, pedig ha őszinte akartam volna lenni magunkhoz, akkor elismerem, hogy én is alig tudtam elhinni azt az embertelen szörnyűséget, amin keresztül mentem. De most már rájöttem, hogy miért nem hittek nekünk.

– Miért? – kérdezett vissza Avraam.

– Mert nem bírtak szembenézni azzal, hogy mi meghaltunk, ők meg élnek. Egyszerűbb volt a tudatukból kizárni azt a tényt, hogy többszáz ezer honfitársuk – mondta ki alig érezhető gúnnal a 'honfitárs' szót a nő, – egyszerűen eltűnt. Mi, akik túléltek a borzalmakat, szintén nem tudunk mit kezdeni ezzel. A világ végén is üldözzük a náciakat, akik ezt tették velünk, de a lelkünk mélyén ott a kérdés: nem bűn-e, hogy mi élünk? Meghalt az anyám, a szomszéd kislány az utcából, akivel babáztam gyerekkoromban, a nagyanyám, aki mesélt nekem minden este és reggelit készített. Ők meghaltak, de mi élünk. És ezt sohasem tudom megbocsátani magamnak. Egyetlen életet is meg tudsz-e menteni azzal, hogy akasztófára juttatod a bűnösöket?

– Igen, hiszem – válaszolta Avraam. – Mert ez örök tanulság lesz, ha valaki kezdet akarna emelni ránk, hogy nem menekülhet. Hogy ugyanúgy el fog pusztulni, mint a fáraó hadai a Vörös-tengerben.

– A gyilkosokat ez nem érdekli. Mindenki, aki zsidót akar ölni, hisz abban, hogy meg fogja úszni. Hány millió zsidót öltek meg a náciak? És hányat akasztottak fel közülük? Ne számolj... Nagyon jók a túlélési esélyeik. Megússzák. És nekik nincs lelkiismeret furdalásuk, mint nekünk. Szóval, meg tudsz-e menteni akár egyetlen embert is a munkáddal? Avraam... Meg tudod-e menteni Ichakot? – és bár cinikus akart lenni, a férje kiérezte a könnyörgést a hangjában.

24. A sátán szemébe nézni...

Az asszony már elaludt, de Avraam csak forgolódott az ágyban. Igen, meg tudja menteni Ichakot. Holnap reggel bemegy a kihallgató szobába és megcsókolja a sátán szőrös hátsóját, bármit megtesz, csak mondja meg, hol van az orvosság a kisfiúnak. Mert igaza volt Sarahnak: csak akkor van értelme az életének, ha legalább egy életet megment.

De... Állandóan ott motoszkált benne, hogy ezzel jóváhagyja az összes mocskos gyilkosságot, amit elkövettek? Hogy Walhall vigyorogni fog az akasztófa alatt, hogy a sátán győzött, mert az áldozatok is fejet hajtottak neki?

És egy újabb „de”... Ott van Ichak, ahogy könnyögően nézett rá és azt mondta: „Aba, ugye megmentesz?”. Nem ér-e többet ez a pillantás, mint Walhall diadala? Őt így is, úgyis felakasztják, de Ichak élni fog. Ötven év... Ichak nagyapa lesz, és az összes gazember már halott. Ötven év múlva csak az számít, hogy egy életet megmentett. És ezzel nem tesz rosszat, hiszen a bűnöst kivégezték.

Nem számít, hogy a sátán egy pillanatra győzedelmeskedett, mert az csak időre szól... De az élet örök.

Hogyan is volt Ábrahámval? Isten egy angyalt küldött, hogy megmentse a fiát, Izsákot. De vajon mit tett volna az Úr, mit küldött volna, ha Ábrahám a fiáért is elkezd alkudozni, mint tette ezt a szodomitákért és gomorritákért⁴⁰? Ha azt mondja, bármit odaadok neked, Uram, csak a fiamat, ezt az ártatlan lelket ne kérd?

Ha ma éjjel egy angyalt küldene... Egy jelet... Akkor nem hajtana fejet a gonosznak.

Megörültem – nevetett fel magában. Már én is imádkozok? Aki nem hisz Istenben, csak az erőben? Még gyerekkorában, ott Egyiptomban hitt. Őt nem érte olyan trauma, mint Saraht és az askenázi⁴¹ zsidókat a zsidóirtásban. Nem, ő csak egyszerűen a szülőföldjén hagyta a hitét. Izrael olyan más volt. A kibucok, a repülő, a tankok, a városok... Úgy érezte, ezeket nem az Úr adta meg, hanem a zsidók teremtették meg a semmiből. Életében először lett büszke arra, hogy zsidó, hogy Izrael a hazája.

Nem tagadta meg Istent, de egyszerűen már nem volt szüksége rá. Az ő vallása Erec Izrael, Izrael földje lett.

Most mégis... Jó lett volna hinni abban, hogy van valaki ezen túl is. Aki képes lenne segíteni neki.

Talán van, csak néma... Ahogy a gázkamrákban is néma maradt.

– Uram, ha létezel... – fohászkodott magában. – Küldj jelet, hogy mit tegyek. Nem kérek csodát. csak egy jelet, hogy érdemes ellentmondanom a sátánnak.

De Isten azon az éjszakán néma maradt.

Reggel pocsékul érezte magát... Tudta, hogy meg kell tennie és be kell hódolnia a sátánnak, akár-mennyire is kiüresítő és megalázó lesz. Meg kell tennie a fiáért.

– Mi van veled? – kérdezte Sarah, amikor kilépett a fürdőszobából.

– Mi lenne? – kérdezett vissza Avraam. – Dolgozni kell mennem. Hamar lezavarom az ügyeket és sietek be Ichakhoz.

– Nem tudom... Olyan megtört vagy. Mintha éveket öregedtél volna tegnap este óta.

Avraam nem akarta elárulni magát, ezért csak ennyit mondott:

– Csodálod?

– Nem... Igazad van. Ne haragudj, hogy kérdeztem.

Amint beért, a kihallgató szoba felé vette az irányt, de az őt megállította.

⁴⁰ Teremtés könyve, 18, fejezet

⁴¹ európai

– A főnök hívat.

– Mit akar?

– Nem mondhatok semmit. Bizalmas ügy.

Avraamot megbénította a jeges félelem. Csak nem tudta meg David, hogy Walhall milyen alkut kínált neki? Csak nem húz keresztbe, most, amikor már kész lenne teljesen kiüresedni, megalázkodni a fiáért? De ki árulhatta volna el? Eddig abban a tudatban élt, hogy Izrael az ő hazája, itt nincsenek kápók, nincsenek besúgók.

Mégis lennének?

David az íróasztal mögött ülve fogadta.

– Vége, lezárjuk az aktát. A szokott feltétellel: soha, sehol, senkinek se beszélhetsz erről.

– Mi történt? Csak pár napot kérek még és minden valóban le lesz zárva.

– Én még megadnám, de... Walhall az éjszaka öngyilkos lett – intette le David.

– Mi? Azt hittem, éjjel-nappal őrzik.

– Még a klotyón is. Mégis, valahogy szerzett mérget, vagy bevitt magával és nem találtuk meg. Ma reggel holtan találták. És ráadásul, hogy kacifántosabb legyen, valami ördögi vigyorral a képére fagyottan.

– Akkor mindennek vége... – suttogta Avraam.

– Csak egy ügy volt a sok közül. Maradt még elég náci, akit levadászhatsz, ne keseredj neki. Menj haza, vagy menj be a fiadhoz. Most ez a legfontosabb.

– Igen... A fiam a legfontosabb – mondta letörten a kihallgató tiszt, de közben káromkodni és törni-zúzni szeretett volna. Hiába volt minden? Lélekben már elárult mindent, amiben hitt, azért a halvány reményért, hogy Ichak talán meggyógyul, de hiába... A sátán elárulta őt is, hogy a halotti maszk kaján arcával nézze vergődését.

– És még valami, Avraam... Sarah telefonált. Az orvos azt üzent, hogy a végső stádiumba ért a fiad. Bármilyen megtörténhet néhány órán belül.

– Bármilyen?

– Tudod, mire gondolok... Az is. Sőt, az orvos szerint leginkább az.

25. A kisfiú és a halál

– Aba, fogd meg a kezem... – kérlelte a kisfiú. – Ma ne menj el dolgozni. Nagyon félek.

– Nem megyek, itt maradok veled, amíg csak akarod. Mitől félsz, Ichak?

– Nem tudom... Ma minden olyan furcsa. Mintha álmodnék, minden olyan könnyű. És mindenki olyan furcsán néz rám. Félek, ahogy a doktor bácsi rám néz.

- Ne félj... Itt vagyok és nem megyek el – ígérte Avraam.
- Soha?
- Soha. Mindig veled leszek.
- Aba... Mi lesz azzal, aki nem él? – kérdezte a kisleány.
- Nem tudom, fiam – vallotta be Avraam.
- Az Istenhez kerül – szólalt meg Sarah.
- És ott jó? – kérdezett vissza a kisleány.
- Igen, ott nagyon jó – válaszolta az anyja.
- Aba, te is hiszed ezt?
- Igen, fiam. Istennél nagyon jó – válaszolta az apja.
- Olyan, mint Izrael?
- Tessék? – csodálkozott Avraam.
- A rabbi bácsi azt mondta, hogy Izrael a legszebb föld a világon, az ígért földje. Istennél is ilyen jó lesz?
- Nem, sokkal jobb – válaszolta az apja, miközben a könnyeivel küszködött.
- Én nem akarok innen elmenni... Nekem ez is szép. Aba, majd elviszel újra a tengerhez? És játszunk szörnyeset?
- Igen... és annyi fagyit kapsz, hogy meg sem bírod enni.
- És az anyu sem fog rám szólni, hogy ne egyek annyi fagyit?
- Nem... – már csak ennyit bírt mondani Sarah.
- Nagyon fáradt vagyok... Azt hiszem, elalszom... Aba, ugye nem fogsz itt hagyni? Ugye végig fogod a kezemet? És ugye nem engeded, hogy elmenjek?
- Hová mennél, Ichak?
- Ahol nincs élet... Ugye a tengerpart... – csukódott be a kisleány szeme.
- Igen, a tengerpart...
- És a macim... – mondta félálomban Ichak.
- Igen, a macidat is visszük – válaszolta az apja, de a kisleány már messze járt. Még alig észrevehetően lélegzett, de Avraam érezte, hogy ebből az álomból már nem fog felébredni.
- Sarah nem bírta tovább... Zokogva kirohant.

Avraam képtelen volt elengedni azt az ernyedtt kis kezét. Órákon keresztül ült ott fia mellett, mozdulatlanul és gondolatok nélkül. Aztán lassan lebiciklizett a feje és ő is elaludt. Az orvosok és nővérek nem zavarták.

26. Egy angyal Mória hegyén

Álmában Ichakkal egy gyönyörű hegyen sétáltak és fontosnak tűnő semmiségekről beszélgettek. A hegy nem olyan kopár volt, mint Izraelben általában, inkább a paradicsomkerthez volt hasonlatos. Érezte, valamikor a régmúltban járnak, amikor a rómaiak még nem vágta ki minden fát az országban, talán pont Mória hegyén.

Könnyed léptekkel haladtak felfele.

– Aba, hová megyünk?

– Mória hegyére, fiam.

– És miért megyünk oda?

– Imádkozni, fiam.

– Aba, meg akarsz ölni? Fel akarsz áldozni?

– Én... – és Avraam nem tudta folytatni a mondatot.

A hegy csúcsán egy hatalmas kőbálvány emelkedett fel, Walhall vonásaival. A bálvány kitátotta a száját és megpróbálta beszippantani a kisfiút. Avraam minden erejével szorította a kezét, látta, ahogy a kisfiú sikít, de már nem hallotta a hangját. Érezte a kezében a kisfiú kezét, ahogyan görcsösen kapaszkodik belé, de a bálvány egyre erősebben szívtá...

Felébredt. A kórházban volt és a kezében a fia élettelen keze. És igen... az álombéli szorítást még mindig érezte. Felnézett, az orvos ott állt mellette. Kérdés nélkül is lehajtott fejjel nemet intett.

Vége...

Egyszerre szakadt rá a végtelen fájdalom és valami megkönnyebbülés. Nem történt más, egy ember meghalt. Egy. Nem millió, mint a háborúban, vagy a koncentrációs táborokban.

Az elmúlt hónapokban mindig úgy gondolta, hogy valami szörnyű, túlélhetetlen lesz Ichak halála. Most mégis... Itt ül, ugyanúgy, mint amikor még élt, a nap ugyanúgy besüt az ablakon. Csak egyszerre minden súlytalanná vált. Mintha az egész világot a víz alól nézné.

A doktor a vállára tette a kezét. – Azt hiszem, jobb lenne, ha maga közölné a feleségével, hogy... Megtörtént.

– Igaza van. Megkeresem Sarah-t.

– Az udvaron van.

– Köszönöm.

Avraam odalépett a fiához. A maciját felvette a földről és odarakta a kisfiú arcához. Hiszen a macija nélkül soha sehova se akart elmenni, azt mondta, a maci vigyázza az álmát. Hát vigyázza az örök álmát is.

Hogyan mondja meg Sarahnak, hogy meghalt a fia?

Hogyan tudja hordozni a terhet, hogy ha tegnap azonnal igent mond Walhallnak, akkor Ichak talán életben maradt volna?

És hogyan tudja elviselni azt, hogy képes lett volna megalázkodni, megadni mindent a gonosznak – és az, miután kiürítette magát, eldobta, mint egy gyűrött papírt? Elveszítette a lelkét és a fiát is. A gonosz képtelen másra, mint tetszetős, logikus hazugságra. Talán ez mindennek az értelme. Hogy ahogy Isten nem létezik, ugyanúgy a gonosz sem. Vagy, ha léteznek is, nem szólnak bele a világ dolgaiba. Szórakoznak velünk, de valójában a sorsunk a saját kezünkben van. Saját magunknak rontjuk el.

És ha valami szörnyűség történik, mint a koncentrációs táborok, vagy Ichak halála? Akkor az sem több, mint egy véletlen, ami nem befolyásolja az élet nagy statisztikáját. Csak egy komédia.

Egy abszurd komédia, amit csak egy zsidó tud kitalálni.

Még egy utolsó pillantást vetett a fiára... Nézte, hogyan karolja át a macit, ahogyan álmában mindig.

Sóhajtott egyet és elindult megkeresni a feleségét. Amint kilépett az ajtón, jutott eszébe: ő csak a kisfiú arcához tette a macit! És azóta senki sem volt Ichak közelében.

Él...

Nem érdekelte, hogy ez talán csak egy pillanatra szól, hogy talán órákon belül újra át kell élnie az elválás gyötrelmét, csak ez az egy gondolat töltötte be: ÉL A FIAM.

Talán mégiscsak... Talán mégiscsak él az Úr, és elküldte angyalát...

27. Visszafelé Mória hegyéről

A többi olyan álomszerű volt... Az orvosok rohagáltak, nem mondták ki, de éreztették Avraamékkal, hogy ne örüljenek, hiszen valószínűleg csak pár órás haladékról van szó...

De a kisfiú egy óra múlva kinyitotta a szemét és inni kért. És este már enni is. Az álma meg nyugodt volt, tiszta, gyermeki.

Sarahhal folyamatosan ott ültek mellette, egy percre sem hagyták egyedül. Nem mertek reménykedni: ha másképpen vette a levegőt, ha csak megmozdult, beléjük nyilallt: csak nem...?

De a kisiú állapota stabilizálódott és néhány nap múlva, mintha már a javulás jelei is mutatkoztak volna. Avraam megbeszélte Sarahhal, hogy most már egyikük kicsit hazamehet pihenni. Az asszony indult haza elsőre, úgymond, csak lezuhanyozni, és talán egy félóra ledűlni, de csak egy fél nap múlva ért vissza... Bocsánatkérőleg mesélte, hogy ájulásszerűen elaludt és ijedten kérdezte, hogy mi történt a kisiúval?

De a kisiú egészséges volt és egyre élénkebb, egyfolytában csacsogott és játszani akart.

Avraam hazaindultában benézett az orvoshoz. Elég erősnek érezte magát, hogy megkérdezze, hogy reménykedhetnek-e Sarahhal.

Az orvos becsukta az ajtót és széttárta a kezét.

– Sajnos jekke⁴² vagyok, nem katolikus...

– Tessék? – csodálkozott el Avraam.

– Nézze... Ha keresztény lennék, akkor azt mondanám, Ichakkal csoda történt és indíthatják a szentté avatási eljárásomat, mert nincs rá magyarázat. Megpróbáltam utána nézni a szakirodalomban, de ilyen stádiumban még nem gyógyult meg senki.

– De meggyógyult? – erősködött Avraam, hogy az orvos szájából is hallja.

– Teljesen. Őszintén szólva, akár már ma hazaengedhetnénk, de babonás vagyok, még egy hétig bent tartjuk, aztán elengedjük. Persze, a tengeri fürdőzéssel még várjanak, de ha megerősödik, sétálni már nyugodtan mehetnek.

– Azt mondja, csoda történt?

– Agnosztikus vagyok, így ezt nem mondhatom ki, de tény: nincs rá tudományos magyarázat. Mondom, a katolikusok szentté avatási eljárást indíthatnának ezzel. Sajnos, nálunk nincs ilyen. Pedig képzelje, milyen jól nézne ki, ha az ajtómon nem az szerepelne, hogy doktor, hanem az, hogy szent...
– nevetett fel az orvos.

Avraam vele nevetett, ki tudja hány hónap óta először:

– Amennyi keresztény zarándok érkezik hozzánk, az jó reklám lenne! Biztosítaná a forgalmát.

– De félretéve a viccet, Ichak orvosilag gyógyultnak tekinthető, csak gyenge. De ne feledjük el, hogy nincs orvosi magyarázat a gyógyulására, így arra sincs biztosíték, hogy valóban életben marad. Pihenjenek Sarahhal, tudom, kimerítette önöket az az elmúlt pár hét – nyugtatgatta az orvos.

– De reménykedhetünk? – kérdezett vissza Avraam.

– Én azt hiszem, ez több, mint remény. Majdnem bizonyosság, legszívesebben ezt mondanám, ha tudnám és érteném a miértet.

⁴² német anyanyelvű zsidó

A „miért”... Hogy kilépett a kórházból, Avraam is ezen gondolkozott. Hogy vajon miért? Miért gyógyult meg a fia? Miért most? Ha nincs rá természetes magyarázat, akkor a Sátán vagy Isten segített?

De ha Isten, miért várt eddig?

Eszébe jutott Jób története. Isten és a Sátán ott is csak játszottak Jóbbal, hogy mennyit bír ki. Packáztak vele, fogadásból, mint most vele is. Jób az istenkáromlás határáig őszinte volt, ő képes lett volna, ha nem is Istent, de ami azzal majdnem egyenértékű, a zsidóságát és Izraelt megtagadni. Jóbnál látta az Úr, hogy nyert a sáttal szemben, ezért könyörült rajta és abbahagyta a kínsztát.

De vajon benne mit látott? Gyermekkorától kezdve sohasem hitt benne, amióta Ichak kórházba került, lélekben annyiszor káromolta. Talán csak az utolsó éjszaka mormolt el pár szót, ami imaként is felfogható.

Ha Isten jó, miért kellett ez a rengeteg szenvedés? Ha viszont igazságos, miért akkor segített rajtuk, amikor már eljutott addig, hogy megtagadja?

Nincs semmi magyarázat, gondolta, ahogy körülnézett az üres lakásban. Mégis... Ez a lakás nem lesz sokáig üres. Hamarosan újra hazatér Sarah és Ichak, és újra boldogok lesznek. Boldogabbak, mint eddig bármikor, mert az elveszett és mégis visszanyert életnél nincs nagyobb boldogság.

Épp felrakott magának egy kávé, amikor az ajtón kopogtattak. A szomszédasszony volt.

– Végre hazaérkeztek! Sarah már mesélte, hogy Ichak jobban van, hála az Örökkévalónak! Mindig mondogattam, hogy nincs szörnyűbb, mintha egy gyerekkel történik valami, hogy ezt miért hagyja Isten, azt én nem tudom, de áldassék az ő neve, mindig ezt mondom, ha nem tudom, hogy mi miért történik. Kis ember vagyok, de... – ömlött belőle a szó.

Avraam egy darabig bólogatott, mint aki figyel, de amikor elkezdett kotyogni a kávéfőző, közbeavatott:

– Nagyon köszönöm, de ha nem haragszik, sietek, mert még vissza akarok menni a kórházba.

– Persze, persze, ez most a legfontosabb, hogy a családjával legyen, nem is akartam volna zavarni, képzelem milyen fáradt, embertelen, amin keresztül kellett menniük. No, de nem is azért jöttem, hogy zavarjam, tudom én, ilyenkor kell egy kis pihenés... Miért is jöttem? – gondolkodott el a néni. – Igen! Egy öregúr volt itt, hosszan kereste magukat, de aztán elment. Valami... Mindjárt eszembe jut a neve, Efraim bácsit mondott...

– Köszönöm, majd beszélek vele – bólintott Avraam.

– De hagyott itt valamit, valami levelet, azt mondta, Európából hozta. Nem tudom, hogy onnan mi jó jöhet, de itt hagyta nálam, csak ezt akartam mondani. Tessék – vett elő a köténye zsebéből egy gyűrt borítékot. No, de nem is zavarok tovább – és ezzel kiviharzott a lakásból.

Avraam letette a levelet az asztalra, kisimította, aztán lekapcsolta a kávéfőzőt, mielőtt felrobbanna. Megitta, lezuhanyozott és kicsit lefeküdt, mielőtt visszaindult volna a kórházba.

A levél meg elfelejtetten ottmaradt az asztalon a többi posta között.

28. Egy halott férfi levele

És egy hétig az asztalon is maradt a levél.

Minden idejüket bent töltötték Ichaknál, épp csak aludni jártak haza felváltva. Boldog várakozás volt, mintha valami titokzatos ígéret teljesülne. Ichak napról napra tervezgette, ha egyszer kikerül a kórházból, mi mindent fog csinálni. Már felkelt az ágyból, sőt hónapok óta először a kórterem ajtaján is túljutott. Avraamék ugyanolyan büszkeséggel nézték, mint amikor az első lépéseit tette meg.

Aztán eljött a nagy nap... Az orvos kiállította a papírokat, Avraam a barátjától kölcsönkért kocsival hazavitte a családját, a karjaiban vitte fel a kisfiút, az anyja megágyazott neki és mellé feküdt az ágyban.

Közben a férfi bekapcsolta a rádiót és leült átnézni a halomba gyűlt leveleket. Jó volt a csend, hogy a kissozobából csak Ichak szuszogását hallotta.

Kiöntötte magának a reggelről megmaradt hideg kávé, lusta volt megmelegíteni. Hivatalos levelek, képeslapok... Majd, ha lesz ideje, válaszolnak rájuk. De a halom közepén ott volt egy feladó és címzett nélküli boríték is. Pillanatnyi habozás után ezt is felbontotta, felkészülve arra, hogy egy újabb névtelen, fenyegető üzenet van benne. Hiszen, aki ilyen munkát végez, annak ezzel is számolnia kell...

Drága, kicsi Ancsám!

Így kezdődött a levél. Eszébe jutott, hogy ez az a boríték lehet, amit pár napja a szomszédasszony hozott át, valószínűleg Efraim bácsi hozhatta Magyarországról Sarahnak. Az apja írhatta... Ez az utolsó üzenet, ami tőle érkezett. Összehajtotta a lapot.

Máskor gondolkodás nélkül visszahelyezte volna a borítékba a levelet, de most képtelen volt erre. Igaz, hogy ez a feleségének szól, de ő most végre megnyugodott. Ki tudja, hogy egy levél a halott apjától, nem szakítana-e fel új sebeket. El kell olvasnia, hogy mi áll benne és legfeljebb majd pár nap múlva adja oda neki. Végtére is, vont a vállát: ez a szakmám. Hogy megtudjam mások titkait.

Kinyitotta és olvasni kezdte.

Drága, kicsi Ancsám!

Tudom, az új hazádban már más a neved, de remélem, megbocsátod apádnak, hogy azon a néven szólít, amit ő adott neked. Nekem Efraim is csak Feri marad. Néha elgondolkodom azon, milyen groteszk a történelem. Az őseinknek zsidó neve volt, de a szent felvilágosodás nevében II. József alatt német nevet kellett felvennünk. Majd száz év múltán magyar nevet vettünk fel, hogy közösséget vállaljunk azzal a nemzettel, ami befogadott minket. Aztán jött a deportálás, nagy részünk kívándorolt Izraelbe és ott zsidó nevet vett fel, hiszen a zsidó haza ezt kívánja meg. Zsidó, német, magyar, zsidó név – teljes körforgást. Mindig másnak álcáztuk magunkat, de úgy látszik, az, hogy zsidók vagyunk, a mélyben kitörölhetetlenül bennünk maradt.

Ma este Feri meglátogatott és sok mindent mesélt. Tudom, '67⁴³ óta már nem kapom meg minden leveledet, és te is kímélni akarsz a rossz hírektől, de csak most szembesültem azzal, hogy Ichak betegsége milyen súlyos.

Megkértem Ferit, hogy reggel még jöjjön vissza és vigye el a leveletem neked. Annyi mindent szeretnék neked leírni és olyan nehéz.

Feri mondta, hogy nagyon szeretnéd, ha alijáznék én is. Te is mondtad. De kérlek, értsd meg, hogy nekem maradnom kell. Közben szeretlek, jobban, mint bárki mást anyádon kívül, nagyon szeretném látni Ichakot is. De nekem maradnom kell.

Régen, ha kérdezted volna, mi az én hazám, gondolkodás nélkül rávágtam volna, hogy Magyarország. Amikor a filmhíradóban láttam a felvidéki és erdélyi bevonulás képeit, megkönnyeztem. Úgy éreztem, ezzel az én életem is teljessé válik, hogy együtt dobog a szívem sokmillió magyaréval. Hogy a sok ezer éves vándorlás után végre mi zsidók hazára leltünk. Aztán egyre jobban elkezdtek szorongatni a zsidótörvények. De még ezt is el tudtam viselni, arra gondoltam, ez csak a magyarságra kényszerített intézkedés, amivel el tudjuk kerülni a sokkal rosszabbat. És mindig voltak díszgajok, akik segítettek kijátszani a korlátozásokat. Sőt, láttam, hogy sok magyar lány dafke zsidó fiatalemberekkel korzózott, hogy ezzel is kimutassa, mennyire nem ért egyet fajunk megaláztatásával.

Avraam elmosolyodott. Amit mesélt Sarah az apjáról, az alapján valószínűsíthető, hogy hiába volt házas, azért neki is lehettek ilyen magyar hölgyismerősei, akikkel nem csak korzózás szintjén szegte meg a faji törvényeket.

És ott van a keretlegényem is, akit végül kivégeztek, pedig ember maradt az embertelenségben, legyen áldott az emléke! Ezzel csak azt akartam mondani, hogy egy népet sohasem szabad teljesen elítélni. Se magyarokat, se zsidókat. Mégis, a német megszállás után minden megváltozott. Akkor is voltak hősök, akik bújtattak minket, akik kenyeret hoztak be nekünk a gettóba, mégis akkor találkoztam először azzal a megrögzött gyűlölettel, ami fizikailag el akart pusztítani minket. Most már nem tudom kimondani tiszta szívvel, hogy Magyarország a hazám, még akkor sem, ha a lelkem mélyén még mindig magyarnak is érzem magam.

Aztán '48-ban megtörtént a csoda. Ben Gurion⁴⁴ kikiáltotta a zsidó államot és a filmhíradó képein láttam, ahogy kétezer év után Ereben újra felhúzzák a Dávid-csillagos lobogót. És újra könnyeztem, pont úgy, mint magyar lakta területek visszacsatolásnál. És akkor engem is megkísértett a gondolat, hogy alijázzak. Mégis, valami visszatartott.

Valami, amit nagyon nehéz megfogalmazni. Talán az, hogy apáink ezen a földön éltek. Hogy anyáddal ezen a földön voltunk boldogok. Nekem az a szó, hogy „magyar haza” nem a Székelyföldet vagy

⁴³ a hatnapos háború után a szocialista országok megszakították a kapcsolataikat Izraellel, sok helyen anticionista kampányok indultak be

⁴⁴ David Ben-Gurion (1886-1973) 1948-1963 között Izrael első miniszterelnöke

Kárpátalját jelentette, hanem a pesti macskaköves utcákat, ahol anyáddal sétálgattam, a parkokat, ahol játszottam veled, a kávéházakat, ahol a barátaimmal politizáltam, a mozikat, a gazdag üzleteket, azt a monarchikus liberalizmust, amit csak Budapesten találhattunk meg. Még akkor is, ha a vészkorszakban ezt a liberális, ezt a csodálatos magyar-zsidó világot elpusztították. De amíg én élek, addig őrzöm az emlékét. Budapestet kétszer is lerombolták az életemben, '44-45-ben és '56-ban is, de ami szép benne, az még mindig a mi közös alkotásunk, zsidóké és magyaroké. Ha alijáznék, akkor erről mondanék le.

És bevallom, bennem is ott van az a bizonyos dafke érzés: a nácik zsidómentes Európát akartak. Ha minden zsidó Izraelbe költözne, nem az valósulna meg, amit ők akartak? Akkor a zsinagógáink ürességtől konganának, végleg bezárhatnának, ahogy a többségükkel meg is tették. Tudod, sohasem voltam túlzottan vallásos, emlékszem a szemedre, amikor a sábeszgyertyákról gyűjtöttem meg a szivaromat, azt láttam benne, hogy valami nagyon szentet romboltam szét a lelkedben. Bocsáss meg kérlek ezért. Most öregkoromban látom, milyen hibát követtem el, hogy akkor kinevettem a meg-rökönyödésedet. Hogy őszinte legyek, azóta se lettem sokkal vallásosabb, de már gyakran járok a zsinagógába. Tudom, az Örökkévaló meghallaná az imámat, akkor is, ha otthon maradnék, de nem akarom, hogy a gojok azt lássák, a gyűlölőink, hogy sikerült a tervük és már nem maradt tíz férfi, aki továbbvinné a hitet.

Biztos emlékszel, hogy esténként a barátainkkal összeültünk bridzselni. Volt valami ragaszkodás ebben a régi polgári világhoz, amit először a nácik, aztán a nyilasok, majd a kommunisták el akartak pusztítani. És ehhez már elég négy ember is. Aztán elkezdtünk fogatkozni. Volt, aki a fronton, volt, aki a koncentrációs táborokban halt meg. Helyettük bevettünk újakat. Aztán jöttek a letartóztatások, úgymond a köztársaság-ellenes összeesküvésben vettünk részt. Aztán egy este Feri is felállt azzal, hogy másnap elutazik. Mindannyian tudtuk, hogy titokban Izraelbe megy. És végül én egyedül maradtam. De neked tudnod kell: esténként most is kártyázom, de már pasziánszt. Mert bármi is történhet, a Rend örök. És én ezt a rendet őrzöm Magyarországon.

Látod, összevissza írogatok, hogy a legnehezebből ne kelljen. Anyádról. Tudod, sokat veszekedtünk, a pénz és minden más miatt. De tudnod kell, hogy ő volt az egyetlen nő az életemben, akit szerettem, aki életre szóló társam volt. A háború után könnyen meg tudtam volna házasodni, hiszen Magyarországon egy nemzedéknyi férfit pusztítottak el, köztünk és a magyarok között is, egy nemzedéknyi asszony maradt magányos. Mégis, éreztem és tudtam, hogy egyetlen más nőt sem tudnék úgy szeretni, mint Anyádat. És egyetlen nőt sem aláztam volna meg azzal, még ha vállalta volna is, hogy csak pótlék legyen az életemben.

És Anyáddal te voltál a legnagyobb kincsünk. Tudod, amikor behívtak munkaszolgálatra, anyád nagyon zokogott. Én meg nagyon féltettelek titeket, hogy mi lesz majd veletek nélkülem. Leültünk beszélgetni este az ágy szélére, hogy abban az örületben, ami most következik, csak egyetlen dolog számít: hogy TE életben maradj. Ha mi meg is halunk, bármit is kell elszenvednünk, nem fogunk panaszkodni, csak TE maradj életben. Anyád nagyon szeretett téged. Nem voltam veletek ott a koncentrációs táborban, ezért életem végéig bántani fog a lelkiismeret, de tudom, hogy anyádban a kivégzése percéig az élt, hogy szeret téged, és hogy csak te maradj életben. Ő alkut kínált az Úrnak, ahogyan én is: az ő élete a te életedért. Az én életem a te életedért. De az én alkumat nem fogadta el az Örökkévaló, talán még célja volt velem. Nem tudtam mi, egészen ma estig.

Tudnod kell, mert biztos vagyok benne, hogy élete utolsó percében is hálát adott az Úrnak, hogy Te túlélted a borzalmakat.

Tőlünk mindent elvett a történelem. Először a náciok fosztottak ki mindenből, aztán a nyilasok vették el, ami megmaradt, aztán valamit visszakaptunk, de azt meg a kommunisták vették el tőlünk. Mégis, három dolgot nem tudtak elvenni: hitünket az Örökkévalóban, aki a sorsunk felett őröködik, a zsidó voltunkat és a szeretetünket, amivel egymást szeretjük.

Már új hazában élsz, tudom, sokan a régiben hagyták a hitüket, de kérek, te ne tégy így. Most újra iszonyatos megpróbáltatások érnek, de őrizd meg a hitedet az Örökkévalóban, és az is meg fog őrizni téged. Az Úr nélkül mi lennénk? Egy olyan nép, mint ezer másik. De ha az Örökkévalóba kapaszkodunk, akkor van csak célja az életünknek. Különben az élet is, a halál is hiábavaló, ahogy a Kohelet⁴⁵ is mondja. És őrizd meg a zsidóságot is, de ne feledd: csak akkor van értelme, ha az Úrban éled meg. És őrizd meg a szeretetet is, amivel a férjedet és Ichakot szereted. Ha ez a három megmarad benned, semmi baj nem fog érni.

Én itt a távolból már nem tudok sokat tenni érted. Hálát adok, hogy egy szabad zsidó hazában élsz, miközben én a megszállt régi hazámban, Magyarországon. És hálát adok Avraamért, akit sajnos személyesen nem ismerek, de a leveleiből és Feri elbeszéléséből úgy érzem, mégis: igaz ember. Hálát adok azért is, hogy helyettem ő vigyáz rád. Őrizzen meg Titeket egymásnak az Örökkévaló!

Lassan hajnalodik, be kell fejeznem a levelet.

Már csak egy dolgot akarok elmondani Neked. Számot vetettem az életemmel, és végre választ kaptam, hogy miért én maradtam életben. És ma éjjel újra alkut ajánlottam az Úrnak: vegye el az én életemet, csak Ichakét adja vissza. Ha ő életben marad, akkor nem volt értelmetlen a sok szenvedés és halál. Újra alkut kínáltam az Úrnak.

Mert ne feledd el: a koncentrációs táborokban nem a náci „nagylelkűségéből” maradtatok életben. Ichak életét nem az orvosok fogják megmenteni, az arab seregeket nem a fegyvert fogott zsidó fiatalok tartják távol. Ők mind csak eszközök. Minden mögött az Örökkévaló áll, ő adhat csak életet, minden, ami a világban van, csak az Ő eszköze.

Ennyit akartam mondani, remélem, elnézed apádnak az érzékenységét. Talán kislánykorodban kellett volna mindezt elmondanom, de akkor sajnos elszakítottak minket egymástól. Utána meg az átélt szörnyűségek miatt nem mertem neked ezekről beszélni. Hiszen, nekem a munkaszolgálatnál, az SS-nél és a gettóban könnyebb dolgom volt, mint neked a lágerben. Hogy beszélhettem volna neked arról, hogy Ő gondoskodik rólunk?

Most mégis, el kellett mondanom. Szeretlek.

Apád

P.s. a kávé, amit Ferivel küldtél, nagyon finom volt, még sohasem ittam ilyen zamatosat!

⁴⁵ a Prédikátor könyve

Avraam lerakta a papírlapot és hirtelen úgy érezte, minden csak álom volt. Álom Ichak betegsége, álom a Walhallal való szellemi párbaj az elmúlt hetekben, álom a történelem, ami keresztülgázolt a családján, álom minden. Egyetlen valóság van csak: a szeretet, akármilyen giccses is ez a gondolat. Giccses és banális, de ebben a pillanatban érezte meg, hogy mégis igaz.

Ichak talán felriadhatott, mert Sarah énekelni kezdett neki. Az éneket, amit még otthonról hozott, amit eddig megtagadott, most mégis természetesen szólt az ajkán. Nem értette a szavakat, de betöltötte a béke, ahogy az asszony hangját hallgatta:

*Szól a kakas már, majd megvirrad már,
Zöld erdőben, sík mezőben sétál egy madár.*

*Micsoda madár, hej de micsoda madár?
Zöld a lába, kék a szárnya, engem odavár.*

*Várj madár, várj, te csak mindig várj,
Ha az Isten néked rendelt, tied leszek már.*

*De mikor lesz az már, hej de mikor lesz az már?
Jibóne hamikdos, ír Cijajn tömálé*

*És miért nincs az már, de miért nincs az már?
Umipné chatoénu golinu méarcénu*